

บทที่ 2

แนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “การศึกษาพฤติกรรม ความสนใจ และความต้องการในการเปิดรับสื่อมวลชนของคนตาบอดในเขตกรุงเทพมหานคร” ผู้วิจัยได้อาศัยแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มาศึกษาเพื่อใช้เป็นแนวทางในการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดการพิทักษ์ผลประโยชน์ของผู้ด้อยโอกาส
2. แนวคิดเกี่ยวกับคนตาบอด
3. แนวคิดคุณลักษณะของสื่อ
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดการพิทักษ์ผลประโยชน์ของผู้ด้อยโอกาส (Advocacy)

ผู้ด้อยโอกาส หมายถึง บุคคลผู้มีปัญหาและความต้องการ ตลอดจนบุคคลทั่วไปในสังคมซึ่งควรจะได้รับบริการทางสวัสดิการสังคมอย่างเท่าเทียมกัน

ที่มาของแนวคิด “การพิทักษ์ผลประโยชน์ของผู้ด้อยโอกาส” และการกระทำเพื่อก่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ผู้ด้อยโอกาสเริ่มที่ “ริชาซีพกฎหมาย” นักกฎหมายโดยวิชาชีพแล้วก็คือ การเป็นผู้พิทักษ์ผลประโยชน์ หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ การเป็นปากเสียงแทนผู้รับบริการ ทำหน้าที่ช่วยเหลือผู้รับบริการเพื่อรักษาผลประโยชน์ เพื่อสร้างความยุติธรรมให้แก่ผู้รับบริการฝ่ายของตน ไม่ว่าจะผู้รับบริการนั้นจะอยู่ในฐานะโจทก์หรือจำเลย และต้องตระหนักถึงสิทธิของผู้รับบริการเสมอ

จากนั้นจึงมีการนำแนวคิดนี้มาใช้ในงานสังคมสงเคราะห์ โดยมีลักษณะของการปฏิบัติงานเพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิของผู้ด้อยโอกาสในสังคม การดำเนินงานส่วนใหญ่จึงมุ่งถึงการพิทักษ์ผลประโยชน์ของผู้ด้อยโอกาสที่ครอบคลุมถึงชนหมู่มาก หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นการพิทักษ์ผลประโยชน์ของผู้ด้อยโอกาสในระดับชนชั้นมากกว่าการพิจารณาในระดับปัจเจกบุคคล

ความหมายของการพิทักษ์ผลประโยชน์

จอร์จ เอ เบรกเกอร์ (George A. Brager 1968 : 5) กล่าวว่า การพิทักษ์สิทธิประโยชน์ หมายถึง การกระทำในฐานะเป็นตัวแทนของกลุ่มผู้เสียเปรียบหรือผู้รับบริการในระบบใดระบบหนึ่ง โดยเฉพาะต้องเป็นการกระทำเพื่อผลประโยชน์ของผู้รับบริการเอง (อังไฉ วาริณี ชนธสิทธิ์ 2539 : 32)

ภาวณิ อามาตย์ทศน์ (2528 : 9) กล่าวว่า แนวคิดการพิทักษ์ผลประโยชน์ของผู้ด้อยโอกาส (Advocacy) หมายถึง ความคิดและความพยายามในการกระทำเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพัฒนา และสนับสนุนให้เกิดความเป็นธรรมในสังคม

ศิริลักษณ์ โคตรรักษา (2537 : 27) ได้สรุปความหมายของ “การพิทักษ์ผลประโยชน์ของผู้ด้อยโอกาส” ว่าหมายถึง การเป็นตัวแทนเพื่อปกป้องสิทธิและพิทักษ์ผลประโยชน์ให้กับผู้รับบริการ ซึ่งเป็นผู้ด้อยโอกาสทั้งในระดับปัจเจกบุคคล ครอบครัว กลุ่ม และชุมชน เพื่อให้ผู้ด้อยโอกาสเหล่านั้นได้รับประโยชน์ตามสิทธิที่พึงได้รับอย่างเสมอภาคและเป็นธรรม รวมถึงบทบาทในอันที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งในเรื่องของนโยบาย แผนงาน โครงการ รวมทั้งระเบียบวิธีปฏิบัติโดยที่การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ก็เพื่อสนับสนุนให้การบริการแก่ผู้ด้อยโอกาสได้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้ บทบาทของการเป็นตัวแทนหรือผู้พิทักษ์ผลประโยชน์ อาจจะออกมาในรูปของการสนับสนุน การร้องขอ การปกป้อง การแนะนำหรือเสนอความคิดเห็น การประท้วงเรียกร้อง การร้องเรียนเป็นลายลักษณ์อักษร เป็นต้น

ความเชื่อพื้นฐานของแนวคิดการพิทักษ์สิทธิประโยชน์

ความเชื่อพื้นฐาน (Assumption) เกี่ยวกับแนวคิดเรื่องการพิทักษ์สิทธิประโยชน์ เป็นสิ่งสำคัญต้องคำนึงถึงเป็นอย่างยิ่งในการปฏิบัติงานเพื่อพิทักษ์สิทธิประโยชน์ของผู้ด้อยโอกาส เพราะความเชื่อดังกล่าวจะเป็นพื้นฐานในการกำหนดกรอบและทิศทางในการปฏิบัติงานให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น ความเชื่อพื้นฐานของแนวคิดนี้ ประกอบไปด้วย

1. ความเป็นบุคคล (Personhood) เกิดขึ้นพร้อมกับสิทธิ เสรีภาพ คุณค่า และศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์
2. ความเป็นธรรม (Justice) สมาชิกในสังคมจะต้องมีโอกาสแห่งความเสมอภาคในเรื่องสิทธิในการได้รับบริการทางสังคม อย่างน้อยที่สุดควรจะได้รับ การตอบสนองความต้องการพื้นฐานของบุคคล
3. สังคม (Society) จะต้องมีความรับผิดชอบในการทำให้สมาชิกในสังคมมีความมั่นใจว่าสิทธิต่างๆของบุคคลเป็นสิ่งที่สมาชิกทุกคนในสังคมควรจะได้รับ (รวมพร ถาวรอนุกุลกิจ 2535 : 5. อ้างถึงใน ศิริลักษณ์ โคตรรักษา 2537 : 28)

สาระสำคัญของแนวคิดการพิทักษ์ผลประโยชน์

ในการพิทักษ์ผลประโยชน์ของผู้รับบริการในงานสังคมสงเคราะห์นั้น ต้องคำนึงถึงสาระสำคัญของแนวคิดนี้ ซึ่งมี 4 ประการคือ

1. สิทธิ (Rights) เป็นการคุ้มครองสิทธิทางสังคม (Social Rights) ให้กับผู้รับบริการ ในแง่ของความมั่นคงทางสังคม สิทธิในวิชาชีพสังคมสงเคราะห์มีลักษณะสำคัญ 3 ประการดังนี้

1.1 สิทธิที่จะได้รับการรองรับจากกฎหมาย (Statutory Rights)

1.2 สิทธิมนุษยชน (Human Rights) หมายถึง ความต้องการที่ควรจะได้รับ การตอบสนองในฐานะที่เป็นมนุษย์

1.3 สิทธิที่ต้องได้รับการช่วยเหลือ (Enabling Rights) เป็นสิทธิที่เกี่ยวข้อง กับการพัฒนาแผนงานหรือนโยบาย ซึ่งจะช่วยให้ผู้รับบริการได้บรรลุถึงการพัฒนาศักยภาพของ เขาเหล่านั้นอย่างเต็มที่

2. ความเสมอภาคและความเป็นธรรม สมาชิกในสังคมควรมีโอกาสของความเสมอภาค โดยเท่าเทียมกัน และได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม รวมทั้งได้รับการกระจายทรัพยากรอย่าง เป็นธรรมด้วย

3. การพิทักษ์ผลประโยชน์ จะต้องมีการเผยแพร่และอธิบายให้กว้างขวาง ครอบคลุม กลุ่มผู้รับบริการทุกกลุ่มและประชาชนทั่วไป มิใช่เฉพาะแต่เพียงกลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางสังคมเท่า นั้น

4. การเป็นตัวแทน ไม่ว่าจะเป็นผู้ให้บริการโดยตรงหรือโดยอ้อมก็ตาม จะต้องมีการ ปฏิบัติการอย่างต่อเนื่องในการพิทักษ์ผลประโยชน์ในฐานะที่เป็นตัวแทนของผู้รับบริการ (วาริณี ขันธสิทธิ์ 2539 : 32-33)

คุณค่าและเป้าหมายของการพิทักษ์ผลประโยชน์

จากความเชื่อพื้นฐานและสาระสำคัญของการพิทักษ์ผลประโยชน์ข้างต้น จึงอาจกล่าว ได้ว่า “คุณค่า” ของการพิทักษ์ผลประโยชน์นั้นอยู่ที่ “การดำรงไว้ซึ่งความเป็นธรรมของสังคม” ซึ่งเกี่ยวข้องกับสิทธิและผลประโยชน์ของผู้รับบริการ และ

“เป้าหมาย” ของการพิทักษ์ผลประโยชน์คือ การขจัดอุปสรรคที่ขัดขวางสิทธิของมนุษย์ ในการได้รับบริการสังคม โดยมุ่งส่งเสริม เรียกร้อง สนับสนุนให้ทรัพยากรมนุษย์ได้รับความ เป็นธรรมในสังคม และได้รับการทางสังคมอย่างเท่าเทียมกัน (ศิริลักษณ์ โคตรรักษา, 2537 : 31)

จากคุณค่าและเป้าหมายดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าแนวคิดการพิทักษ์ผลประโยชน์ของผู้ ด้อยโอกาสนั้น แท้จริงแล้วเป็นแนวคิดซึ่งนำไปสู่การพัฒนาสังคมและประเทศชาติ โดยผ่านแนว

ทางการพัฒนาประชาชน โดยเฉพาะประชาชนผู้ด้อยโอกาส ให้ได้รับมาตรฐานการดำรงชีวิตที่เท่าเทียมกันจากบริการในสังคมเดียวกันนั่นเอง

สื่อมวลชนเองเป็นสถาบันหนึ่งในสังคมที่ให้บริการทางสังคมแก่มวลชน ดังนั้นสื่อมวลชนจึงควรที่จะแสดงความรับผิดชอบต่อชีวิตความเป็นอยู่และความเจริญก้าวหน้าของสังคมอย่างจริงจังเช่นกัน โดยถือว่าสื่อมวลชนเป็นสถาบันสังคมที่มีบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบต่อสังคม จึงควรมีส่วนช่วยในการพัฒนาประเทศโดยปริยาย แต่ทั้งนี้เพื่อไม่ให้เกิดการสื่อสารผ่านสื่อมวลชนเป็นเรื่องของเทคโนโลยีมากกว่าที่จะเป็นเรื่องของมนุษย์ในสังคม และไม่ให้เป็นเพียงเครื่องมือทางเทคโนโลยีของอำนาจทางการเมืองและทางเศรษฐกิจจนละทิ้งบทบาทหน้าที่ทางสังคมไป แต่ทำให้การสื่อสารผ่านสื่อมวลชนเป็นความจำเป็นทางสังคม มีคุณค่าที่แท้จริงสามารถทำหน้าที่ทางสังคมได้เป็นอย่างดี มีทิศทางมุ่งสู่การพัฒนาสังคมและประเทศชาติ โดยให้บริการอย่างเป็นธรรมเพื่อตอบสนองความต้องการทางสังคมของประชาชนในประเทศ โดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาสในสังคม งานสื่อสารมวลชนจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้ความสนใจและรับแนวคิดการพิทักษ์ผลประโยชน์ของผู้ด้อยโอกาสไปปฏิบัติ เพราะคุณค่าและเป้าหมายของแนวคิดดังกล่าว คือ การก่อให้เกิดความเป็นธรรมในสังคม ดังนั้นหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการให้บริการรับใช้มวลชนจึงควรที่จะตื่นตัว ทำความเข้าใจ และนำแนวคิดนี้ไปปฏิบัติให้เกิดขึ้นอย่างชัดเจนและจริงจัง เพื่อให้บริการสังคมเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้ด้อยโอกาสหรือผู้ที่เสียเปรียบมากที่สุด และกระจายความเสมอภาคให้ประชาชนมีโอกาสได้รับบริการสังคมอย่างเท่าเทียมกัน

การมุ่งไปสู่การพัฒนาสังคมนั้น สื่อมวลชนจะต้องมีบทบาท หน้าที่ และแนวคิดทางการพัฒนาเพิ่มขึ้น อาทิ การนำแนวคิดการพิทักษ์ผลประโยชน์ของผู้ด้อยโอกาสมาใช้ ทั้งนี้เพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงแก้ไขการปฏิบัติงานของสถาบันสื่อมวลชนให้มีประสิทธิภาพสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้ ตลอดจนส่งเสริมสนับสนุนให้สถาบันสื่อมวลชนทำหน้าที่พัฒนาคนและปรับปรุงสภาพสังคมให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เป็นการช่วยเร่งให้การพัฒนาเร็วขึ้น คือ จะทำอะไรให้คนและสังคมสามารถทำหน้าที่ของตนได้อย่างเหมาะสม ในด้านคนซึ่งเป็นหน่วยหนึ่งของสังคมจะต้องได้รับการพัฒนาศักยภาพ และขณะเดียวกันสังคมจะต้องมีหน้าที่ที่จะก่อให้เกิดความยุติธรรม

ดังนั้น ความสำคัญและคุณค่าของแนวคิดการพิทักษ์ผลประโยชน์ของผู้ด้อยโอกาสที่มีต่องานสื่อสารมวลชน จึงไม่ต่างจากความสำคัญและคุณค่าของแนวคิดนี้ที่มีต่องานสังคมสงเคราะห์ ซึ่งพิจารณาในเบื้องต้นได้ว่า

1. แนวคิดการพิทักษ์ผลประโยชน์ของผู้ด้อยโอกาส ควรจะได้รับการพิจารณาเป็นแผนงานเพื่อกำหนดทิศทางการทำงานด้านสื่อสารมวลชนด้วย

2. แนวคิดการพิทักษ์ผลประโยชน์ของผู้ด้อยโอกาส จะทำให้มีการยกระดับบทบาทและหน้าที่ของนักสื่อสารมวลชน และการปฏิบัติงานด้านสื่อสารมวลชนให้กว้างขวางลึกซึ้งขึ้นและสามารถมุ่งสู่การพัฒนาสังคม

3. การปฏิบัติงานด้านสื่อสารมวลชนตามแนวคิดการพิทักษ์ผลประโยชน์ของผู้ด้อยโอกาสนั้น เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับความเป็นธรรมในสังคม และเป็นแนวทางของ

- การเตรียมการเพื่อสิทธิอันพึงมีพึงได้ของบุคคลในสังคมในอันที่จะได้รับการตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานซึ่งจะนำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดี
- การเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายสังคม โดยที่นโยบายสังคมจะต้องบ่งบอกถึงโอกาสของคนในสังคมที่จะได้รับสิทธิในบริการสังคมอย่างเสมอภาคกัน

ด้วยเหตุนี้ การพิจารณาว่าสื่อมวลชนนั้นควรจะมีบทบาทหน้าที่และแนวคิดในการปฏิบัติงานอย่างไรต่อสังคม และควรที่จะดำเนินการอย่างไรในการก่อให้เกิดความเป็นธรรมในสังคม แนวคิดการพิทักษ์ผลประโยชน์ของผู้ด้อยโอกาสจะสามารถให้เหตุผลและสนับสนุนต่อโครงสร้างของการปฏิบัติงานด้านสื่อสารมวลชนได้เป็นอย่างดี

ดังตัวอย่างงานวิจัยที่แสดงให้เห็นถึงบทบาทของสื่อมวลชนในการพิทักษ์สิทธิประโยชน์ของกลุ่มผู้ด้อยโอกาสที่เป็นสตรี คือนางวิทยานิพนธ์ของ ร้อยตำรวจโท หญิง วาริณี ชันธิสิทธิ์, 2539 ศึกษาบทบาทของสื่อมวลชนกับการพิทักษ์สิทธิประโยชน์ของสตรีตามแนวคิดการสังคมนิยมสังเคราะห์ ศึกษาเฉพาะกรณี สตรีในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า สตรีส่วนใหญ่มีความรู้ในระดับสูงในเรื่องการพิทักษ์สิทธิประโยชน์ของสตรีในปัญหาต่าง ๆ อันได้แก่ ปัญหาโสเภณี สตรีถูกทารุณกรรม สตรีด้อยโอกาสทางการศึกษา การทำแท้ง แรงงานสตรีถูกเอารัดเอาเปรียบ สตรีผู้ต้องขัง และสตรีพิการ และมีทัศนคติเกี่ยวกับปัญหาสตรีว่าเป็นเรื่องที่มีความสำคัญต้องเอาใจใส่แก้ไขในระดับสูง แต่กลับมีระดับการมีส่วนร่วมป้องกันปัญหาสตรีในระดับต่ำ ดังนั้น สื่อมวลชนจะทำหน้าที่ในการให้ความรู้ เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงด้านทัศนคติได้ค่อนข้างจะประสบความสำเร็จ แต่ยังไม่อาจโน้มน้าวใจให้เกิดการมีส่วนร่วมป้องกันปัญหาสตรีได้มากนัก

สำหรับการให้บริการทางสังคมแก่กลุ่มผู้ด้อยโอกาสที่เป็นคนพิการนั้น เนื่องจากคนพิการส่วนใหญ่มีอุปสรรคทางด้านร่างกายเป็นสำคัญที่ขัดขวางสิทธิของคนพิการในการใช้บริการร่วมกับคนทั่วไป ดังนั้น การจะไปให้ถึงเป้าหมายของการพิทักษ์ผลประโยชน์ คือ การขจัดอุปสรรคที่ขัดขวางสิทธิของมนุษย์ในการได้รับบริการสังคม โดยมุ่งส่งเสริม เรียกร้องสนับสนุนให้ทรัพยากรมนุษย์ได้รับความเป็นธรรมในสังคม และได้รับบริการทางสังคมอย่างเท่าเทียมกันนั้น จำเป็นที่จะต้องคำนึงถึงความสามารถของคนพิการในการเข้าใช้ประโยชน์จาก

บริการที่มีอยู่ โดยสังคมจะต้องหาวิถีทางใด ๆ ก็ตามให้คนพิการได้ใช้สิทธิของตนในการเข้าใช้ประโยชน์จากบริการสังคมโดยเท่าเทียมกัน การคำนึงถึงความสามารถในการเข้าใช้ประโยชน์จากสิ่งใด ๆ นั้นมีพื้นฐานอยู่บนแนวคิด “Access” นั้นเอง

แนวคิด “Access” หรือ วิถีสู่โลกกว้าง

Access มีคำแปลเป็นภาษาไทยได้หลายความหมาย อาทิ วิถีทางหรือวิธีการในการเข้าใช้ประโยชน์ สิทธิในการเข้าใช้ ความสะดวกในการใช้อาคารสถานที่ต่าง ๆ หรือความสามารถที่จะเข้าไปถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

Access หรือ Accessibility จึงหมายถึง สภาวะแวดล้อมทางกายภาพ ทางสังคม และทางจิตวิทยาที่ช่วยส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตและโอกาสแก่ทุกคนทัดเทียมกัน Access จึงมิได้หมายถึงแค่ทางลาด หรือห้องน้ำพิเศษสำหรับคนพิการเท่านั้น แต่หมายรวมถึง สิทธิในการที่จะได้รับทราบข่าวสารข้อมูลสำหรับกรณีคนหูหนวกและคนตาบอด หรือสิทธิที่จะได้เข้ารับการศึกษานในโรงเรียนสำหรับเด็กพิการทุกประเภทด้วย

การที่คนพิการจะสามารถดำรงชีวิตอยู่อย่างมีคุณค่าในสังคมได้นั้น จำเป็นต้องได้รับความช่วยเหลือ อำนวยความสะดวกจากสังคมบ้าง และสังคมควรตระหนักว่า “คนพิการมีความต้องการพิเศษบางประการที่ควรได้รับการตอบสนอง” เพื่อที่คนพิการจะได้สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในสังคมได้อย่างเต็มที่และเสมอภาคตามสิทธิมนุษยชน โดยปราศจากการถูกกีดกันหรือการถูกเลือกปฏิบัติ เพราะเหตุด้วยความพิการ Access จึงเป็นเป้าหมายในความพยายามเรียกร้องสิทธิของคนพิการ โดยเฉพาะในเรื่องที่สำคัญดังนี้

1. Access ในด้านการศึกษา

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยมาตรา 30 ว่าด้วย “บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย” แต่ในความเป็นจริงนั้น เด็กพิการประมาณกว่าร้อยละ 95 ไม่ได้รับบริการด้านการศึกษามากนัก ทั้งนี้เพราะโรงเรียนไม่ Access สำหรับเด็กพิการ เช่น โรงเรียนอยู่ห่างไกลจากบ้านจนไม่สามารถเดินทางไปเรียนตามลำพังได้ หรือด้านอาคารสถานที่เป็นอุปสรรค คือ ตัวอาคารมีบันไดสูง ห้องเรียนอยู่ชั้นบน ห้องน้ำ ห้องสุขาไม่สะดวกต่อการใช้ของเด็กพิการ การขาดแคลนบุคลากรและอุปกรณ์ในการเรียนการสอน ในกรณีของเด็กหูหนวกและตาบอดที่จำเป็นต้องมีครูและอุปกรณ์พิเศษช่วย เช่น ตำราเรียนที่มีรูปมากกว่าตัวหนังสือ เครื่องช่วยฟัง และครูที่รู้ภาษามือสำหรับเด็กหูหนวก ส่วนกรณีเด็กตาบอด ต้องมีตำราเรียนที่เป็นอักษรเบรลล์ เทป และเครื่องพิมพ์ดีด เป็นต้น นอกจากนั้นทัศนคติของครู อาจารย์ และเด็ก

นักเรียนปกติอื่นๆที่มีต่อเด็กพิการ เช่น การแสดงอาการรังเกียจหรือการล้อเลียนก็เป็นอุปสรรคขัดขวางกีดกันเด็กพิการ

2. Access ในด้านการทำงาน

หมายถึง สิทธิในการมีงานทำเช่นเดียวกับคนปกติ โดยไม่ถูกกีดกันแบ่งแยกด้วยเหตุแห่งความพิการ หมายรวมถึง สิทธิในการเข้ารับการฝึกอบรม ฝึกอาชีพที่เหมาะสมเพื่อโอกาสที่ดีกว่าในการทำงานด้วย ดังนั้นตัวอาคารสถานที่ทำงานของส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ โรงงานอุตสาหกรรม บริษัทต่างๆ ควรคำนึงถึงพนักงานที่เป็นคนพิการด้วย ควรจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น ทางลาด ประตูที่มีความกว้าง 80-100 เซนติเมตร พอสำหรับคนพิการที่ใช้กายอุปกรณ์ อาทิ รถเข็น เข้าออกได้สะดวก ไม่ควรใช้ประตูหมุน ลิฟท์ที่มีอักษรเบรลล์กำกับปุ่มบังคับลิฟท์ และควรจะมีเสียงบอกเมื่อหยุดตามชั้นต่างๆ เพื่อความสะดวกและปลอดภัยสำหรับคนตาบอด เป็นต้น

3. Access ในทางสังคม

การที่คนพิการจะเข้าร่วมในกิจกรรมต่างๆในสังคมได้อย่างเต็มที่และเสมอภาคทัดเทียมบุคคลปกติอื่นๆนั้น จำเป็นจะต้องมีองค์ประกอบบางประการ ทั้งในด้านส่วนตัวของผู้พิการ คือ ต้องมีความพร้อมทั้งทางร่างกาย ซึ่งต้องแข็งแรงพอที่จะช่วยเหลือตนเองได้ มีความรู้ความสามารถ มีทักษะในการทำงานหาเลี้ยงตนเองได้ และความพร้อมทางใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมของสังคมในฐานะสมาชิกคนหนึ่ง ในส่วนของสังคมก็ต้องพร้อมที่จะเอื้ออำนวยความสะดวกให้แก่ผู้พิการให้ได้สิทธิทัดเทียมกัน ดังระบุไว้ในรัฐธรรมนูญมาตรา 55 “บุคคลซึ่งพิการหรือทุพพลภาพมีสิทธิได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะและความช่วยเหลืออื่นจากรัฐ ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ” ดังนั้น คนพิการจึงควรได้รับสิทธิทางสังคมดังต่อไปนี้

3.1 สิทธิในการเลือกตั้ง ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ทุกคนมีสิทธิในการรับเลือกตั้งและออกเสียงเลือกตั้ง ถ้ามีคุณสมบัติครบถ้วนตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ แต่ในทางปฏิบัติคนพิการจะถูกกีดกันสิทธิและไม่สามารถใช้สิทธิได้ เช่น คนตาบอดไม่สามารถใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งได้ หากบัตรลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเป็นตัวอักษรธรรมดา มิใช่อักษรเบรลล์ที่คนตาบอดสามารถอ่านได้ หรือคูหาเลือกตั้งเล็กและแคบจนรถเข็นเข้าไม่ได้ หรือต้องขึ้นบันได เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ถือว่าไม่ Access สำหรับคนพิการในการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง รัฐจึงควรหาวิธีการอำนวยความสะดวกให้

3.2 สิทธิในการเดินทาง และใช้บริการขนส่งสาธารณะต่างๆ คนพิการก็เช่นเดียวกับคนปกติอื่นๆที่มีความจำเป็นต้องเดินทางเพื่อไปประกอบอาชีพหรือทำกิจกรรมต่างๆ แต่คนพิการต้องประสบปัญหาในการเดินทางเสมอ เช่น ถนนและทางเท้ามีความสูงแตกต่างกัน

เป็นมุมหัก ไม่มีทางลาด ซึ่งเป็นอุปสรรคสำหรับคนที่ร่างกายพิการ หรือคนตาบอด จนบางครั้ง อาจเกิดอันตรายได้ อาทิ หลังคาหรือมู่ลี่ที่ยื่นออกมาบนทางเท้า ทางข้ามถนนไม่มีสัญญาณ เสียง ไม่มีสัญญาณประตูรถเปิด-ปิด เป็นต้น จนทำให้คนตาบอดส่วนใหญ่ไม่สามารถเดินทาง โดยลำพังได้ จำเป็นต้องมีคนหรือสัตว์ช่วยนำทางทุกครั้งที้ออกจากที่พักอาศัย แต่กระนั้นก็ยัง มีกฎระเบียบห้ามนำสัตว์ขึ้นบนรถเมล์และรถไฟอีกด้วย บริการขนส่งสาธารณะทั้งรถเมล์ รถไฟ และเรือ ต่างก็ไม่เอื้ออำนวยความสะดวกในการร่วมใช้ของคนพิการ เพราะมีบันไดและช่อง ประตูแคบ ส่วนท่าเรือก็แคบและทางขึ้นลงไม่ปลอดภัย ดังนั้นคนพิการบางกลุ่มจึงพึ่งตนเองโดย การดัดแปลงยานพาหนะให้เหมาะสมกับสภาพความพิการ แต่ก็ต้องเผชิญอุปสรรคในด้าน กฎหมาย เรื่องการจดทะเบียนรถ หรือเรื่องใบอนุญาตขับขี่ เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้หากมีการแก้ไข ปรับปรุงเพียงเล็กน้อยหรือแก้ไขระเบียบบางประการ คนพิการก็จะสามารถร่วมใช้บริการดังกล่าวได้

3.3 สิทธิในการเข้าใช้สถานที่ราชการ เอกชนที่ให้บริการสาธารณะ สถานศึกษา เช่น โรงเรียน วิทยาลัย และมหาวิทยาลัย สนามกีฬา สถานพักผ่อนหย่อนใจ และศูนย์การค้า ต่างๆ ควรจะเอื้ออำนวยความสะดวกในการใช้ร่วมของคนพิการด้วย เช่น ควรจะมีลิฟท์ มีทาง ลาดหรือทางเดินเท้ากว้างอย่างต่ำ 1.20 เมตร เครื่องหมายเตือนภัยควรอยู่ในที่ที่เห็นได้ง่ายและ สีเด่นชัด ห้องน้ำ ห้องสุขา ควรมีความกว้างพอที่รถเข็นของคนพิการจะเข้าไปใช้ได้และมีราว เกาะยึดช่วยในการพยุงตัว กริ่งประตู นอกจากจะเป็นระบบเสียงสำหรับคนตาบอดแล้ว ควรเป็น ระบบสัญญาณไฟด้วย เพื่อผู้บกพร่องทางการได้ยินจะได้ทราบเมื่อมีคนมาเกาะประตูหรือเมื่อมี เหตุร้ายเกิดขึ้น

3.4 สิทธิในการได้รับทราบข่าวสาร ข้อมูลและบริการต่างๆ เช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป ในกรณีของคนหูหนวก จะมีภาษาเฉพาะในการติดต่อสื่อสาร คือ ภาษามือ (Sign Language) ซึ่งคนปกติทั่วไปจะไม่เข้าใจ ดังนั้นคนหูหนวกจึงต้องมีล่ามเป็นผู้แปลถ้อยคำ ถ่ายทอดให้เกิดความเข้าใจระหว่างคนหูหนวกและคนปกติ ล่ามจึงเป็นความจำเป็นอย่างหนึ่ง สำหรับคนหูหนวก และโดยปกติคนหูหนวกจะถูกกลั่นแกล้งไม่ได้รับบริการด้านข่าวสารข้อมูลจาก สื่อทางวิทยุและโทรทัศน์ ดังนั้นรายการต่างๆที่จำเป็นทางโทรทัศน์จึงควรแพร่ภาพโดยมีภาษามือประกอบ

ในกรณีของคนตาบอด สิ่งพิมพ์ธรรมดาดทุกประเภทเป็นสิ่งที่ไม่ Access ดังนั้น ในเรื่องที่มีความสำคัญที่ประชาชนทุกคนควรรู้ ควรจัดทำเป็นอักษรเบรลล์ เพื่อเผยแพร่ให้คนตาบอดได้รับทราบข่าวสารนั้นด้วย รวมถึงการใช้วิธีการต่างๆเพื่อให้คนหูหนวก คนตาบอด และคนพิการอื่นๆ ได้รับทราบข่าวสาร ความรู้ต่างๆที่จำเป็น อาทิ บริการที่หน่วยงานต่างๆได้จัดให้มีขึ้นหรือความรู้เกี่ยวกับกฎหมายคนพิการ เป็นต้น

อนึ่ง การให้บริการด้านข้อมูลข่าวสาร ความรู้ต่างๆที่จำเป็นนั้น สื่อมวลชนเป็นสถาบันหนึ่งที่ต้องแสดงบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบดังกล่าวอย่างเต็มที่ต่อคนพิการทั้งหลายให้ได้รับบริการที่เสมอภาคเท่าเทียมกับคนทั่วไป อาทิ มีการผลิตรายการหรือเนื้อหาเพื่อเสนอข้อมูลข่าวสาร ความรู้ และบริการต่างๆเพื่อให้บริการและพัฒนาคนพิการโดยเฉพาะ เป็นต้น อีกทั้งมีความพยายามหาวิธีการต่างๆเพื่อให้คนพิการสามารถเข้าถึงการใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่จากสื่อแต่ละประเภท

ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว แสดงให้เห็นว่า Access มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำรงชีวิตและการมีส่วนร่วมของคนพิการ ดังนั้น Access จึงเป็นเป้าหมายเบื้องต้นในการรณรงค์เพื่อสิทธิของคนพิการทั่วโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศที่พัฒนาแล้วได้ให้ความสำคัญในเรื่องนี้อย่างมาก เพราะถือว่าการอำนวยความสะดวกให้แก่คนพิการให้ได้รับสิทธิและบริการต่างๆเท่าเทียมกับคนปกติในสังคมนั้น จะช่วยให้คนพิการสามารถพึ่งพาตนเองได้และกลายเป็นกำลังผลิตส่วนหนึ่งของสังคมแทนการเป็นภาระแก่สังคม

การให้ความสนใจช่วยเหลือเอื้ออำนวยประโยชน์แก่คนพิการ โดยคำนึงถึงการเข้าใช้ร่วมของคนพิการในด้านต่างๆ เพียงเล็กน้อยจากทั้งภาครัฐและภาคเอกชนก็จะส่งผลอย่างมหาศาลต่อวิถีการดำรงชีวิตของคนพิการ จะทำให้ผู้ด้อยโอกาส ผู้ไร้ประโยชน์เปลี่ยนมาเป็นกำลังผลิตหน่วยหนึ่งของสังคม เพียงแต่ให้ access ในทางสังคมแก่พวกเขาเท่านั้น คนพิการเหล่านี้ก็จะสามารถทำงานรับผิดชอบดูแลตนเองและเลี้ยงดูครอบครัวได้ โดยไม่ต้องพึ่งพาใครไปตลอดชีวิต

ดังนั้น Access จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อวิถีชีวิตของคนพิการ เป็นเสมือนวิถีจากโลกแคบสู่โลกกว้าง เป็นสิ่งที่ช่วยให้คนพิการมีความมั่นใจในตนเอง รู้สึกว่าตนเป็นส่วนหนึ่งในสังคม มีสิทธิมีส่วนร่วมในสังคมเท่าเทียมกับคนปกติอื่นๆ การจัดทำ access ให้แก่คนพิการก็มีใช้สิ่งสิ้นเปลืองมากมายนัก ถ้าคำนึงถึงผลประโยชน์ในระยะยาว โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าได้รับความร่วมมือจากทั้งภาครัฐและภาคเอกชน สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆแก่คนพิการก็มีใช้สิ่งที่เหลือวิสัยที่จะเป็นไปได้และมีใช้สิ่งฟุ่มเฟือยแต่เป็นสิ่งจำเป็นและเป็นประโยชน์ทั้งต่อคนพิการและคนปกติอื่นๆก็มีส่วนที่จะใช้ประโยชน์ร่วมได้ด้วย

อย่างไรก็ตามการวิจัยในครั้งนี้ มุ่งศึกษาคนพิการที่เป็นกลุ่ม “คนตาบอด” โดยเฉพาะ ดังนั้นการให้ความสนใจเอื้ออำนวยความสะดวกแก่คนตาบอดให้ได้รับสิทธิและบริการต่างๆเท่าเทียมกับคนปกติในสังคมโดยคำนึงถึงการเข้าใช้ร่วมของคนตาบอดในด้านต่างๆนั้น สื่อมวลชนและหน่วยงานต่างๆจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับคนตาบอด ปัญหาและอุปสรรคใน

การดำเนินชีวิต รวมทั้งสถานการณ์ของคนตาบอดในสังคมไทยปัจจุบันเสียก่อน จึงจะจัดบริการ
ต่างๆให้สอดคล้องและเกิดประโยชน์ต่อคนตาบอดได้อย่างแท้จริง

แนวคิดเกี่ยวกับคนตาบอด

คำจำกัดความ

โดยทั่วไปคนมักเข้าใจว่า “คนตาบอด” หรือ “ผู้ที่มีความบกพร่องทางการเห็น” คือคนที่มองไม่เห็นอะไรเลย หรือคนที่ไม่มี การเห็นอยู่เลย ซึ่งเป็นความเข้าใจที่ผิด เพราะตามความเป็นจริงแล้ว คำนี้รวมถึงผู้ที่พอมีการเห็นอยู่บ้าง ไปจนถึงผู้ที่มองอะไรไม่เห็นเลย อย่างไรก็ตาม การให้คำจำกัดความหรือความหมายของคนที่มีความบกพร่องทางการเห็นหรือคนตาบอดนั้นมีความหมายแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ และแตกต่างกันไปตามจุดมุ่งหมายหรือตามเกณฑ์ของผู้วินิจฉัย

องค์การอนามัยโลก ได้ให้คำจำกัดความของ “ตาบอด” (Blindness) ตามมูลนิธิรอสส์ เอ ดินเบอร์ก สกอตแลนด์ (Ross Foundation Edinburgh Scotland) คือ บุคคลที่ไม่สามารถใช้สายตาเป็นส่วนสำคัญในการทำงานใดๆ ถือว่า “ตาบอด”

ในหลายๆประเทศได้กำหนดความหมายทางกฎหมายไว้เหมือนกัน คือ หมายถึงคนที่ มีสายตาต่ำกว่า 20/200 ฟุตหรือ 6/60 เมตร หรือผู้ที่มีลานสายตาไม่เกิน 20 องศา ภายหลังจากแก้ไขและรักษาแล้ว (คนปกติสามารถมองเห็นวัตถุชิ้นหนึ่งได้ในระยะ 200 ฟุตหรือ 60 เมตร คนที่มีความบกพร่องทางการเห็นจะเห็นวัตถุชิ้นเดียวกันได้ในระยะ 20 ฟุตหรือ 6 เมตรเท่านั้น คนปกติจะมีลานสายตาหรือบริเวณที่สายตาสามารถมองเห็นได้ 180 องศา ในขณะที่คนที่มีความบกพร่องทางการเห็นมีลานสายตาไม่เกิน 20 องศา)

ในประเทศแคนาดา และสหรัฐอเมริกา ถือว่าสายตาข้างดี เมื่อใช้แว่นขยายแล้วอยู่ในระดับที่น้อยกว่า 6/50 เมตร หรือมีลานสายตาแคบกว่า 20 องศา ให้ถือเป็นสภาพตาบอดตามกฎหมาย ในประเทศอังกฤษ ถือว่าคนที่มียาตานั้นน้อยกว่า 3/60 เมตร เป็นคนตาบอด

ความหมายทางการศึกษา หมายถึง ผู้ที่ไม่สามารถรับการศึกษาได้โดยการเห็นหรือการใช้สายตา แต่สามารถศึกษาได้โดย การฟัง การสัมผัส การดมกลิ่น และการใช้กล้ามเนื้อ เป็นต้น

ความหมายทางการแพทย์ โดยเฉพาะอเมริกาได้กำหนดไว้ว่า “ผู้ใดมองเห็นต่ำกว่าปกติ 10 % ถือว่าเป็นคนตาบอด ทั้งนี้รวมทั้งผู้ที่มีลานสายตาแคบด้วย

ความหมายทางอาชีพ หมายถึง ผู้ที่ไม่สามารถประกอบอาชีพโดยใช้การเห็นได้ เช่น อาชีพที่เกี่ยวกับการใช้สีต่างๆ การอ่านหรือเขียนหนังสือปกติ เป็นต้น

พ.ญ.สกาวัฒน์ คุณาวิศรุต กล่าวไว้ว่า “สภาพตาบอดเป็นความบกพร่องของการเห็นจนไม่สามารถใช้สายตาประกอบภารกิจประจำวัน ศึกษา และประกอบอาชีพได้เช่นคนปกติทั่วไป”

กอบชัย พรหมินทะโรจน์ ให้คำจำกัดความว่า “การสูญเสียของสายตาในการประกอบอาชีพ ทำให้บุคคลนั้นต้องพึ่งพาอาศัยบุคคลอื่นๆ องค์กร หรือสิ่งช่วยเหลือบางอย่างในการที่จะดำรงชีพ”

ซูซีฟ อ่อนโคกสูง (2527 : 111) ได้ให้ความหมายทางการศึกษาว่า หมายถึง คนที่มีปัญหาในการมองเห็นอย่างหนัก ไม่สามารถมองเห็นได้เลย ต้องสอนให้อ่านอักษรเบรลล์เท่านั้นจึงจะสามารถอ่านได้

ประเภทของคนที่มีความบกพร่องทางการเห็น

คนที่มีความบกพร่องทางการเห็น หมายถึง คนตาบอดหรือคนตาบอดบางส่วน ซึ่งมีความแตกต่างกันดังนี้

1. คนตาบอด (Blind) หมายถึง คนที่มีสายตาเหลืออยู่น้อยมาก หรือไม่มีเลย แม้จะได้รับการแก้ไขแล้ว จึงไม่สามารถใช้สายตาในการเรียนหนังสือได้ เป็นผู้มีสายตาภายหลังการแก้ไขไม่มากกว่า 20/200 ฟุต หรือ 6/60 เมตรในดวงตาข้างที่ดีกว่า หรือมุมในการมองเห็นไม่เกิน 20 องศา

2. คนตาบอดบางส่วน หรือตาบอดเลือนกลาง (Partially sighted หรือ Partially blind) หมายถึง บุคคลที่มีสายตาบกพร่อง แต่ไม่ใช่คนตาบอดสนิท สามารถมองเห็นได้บ้างบางๆ ภายหลังจากการได้รับการแก้ไขแล้ว (สวมแว่นตาหรือแว่นขยาย) จึงสามารถใช้สายตาในการเรียนหนังสือได้บ้าง มีสายตา 20/70 ฟุตหรือน้อยกว่าในสายตาข้างที่ดี นั่นคือสามารถมองเห็นวัตถุหรือสิ่งของในระยะไม่เกิน 70 ฟุต

สาเหตุของความบกพร่องทางการมองเห็น

สาเหตุที่ทำให้เกิดความบกพร่องทางการมองเห็นตั้งแต่กำเนิดหรือภายหลัง พอสรุปได้ดังนี้

1. ตาบอดแต่กำเนิดเนื่องจากกรรมพันธุ์
2. ติดเชื้อในระยะก่อนคลอด (ระหว่างตั้งครรภ์) เช่น ซิฟิลิส
3. บาดเจ็บทางสมองในระยะก่อนคลอด
4. คลอดก่อนกำหนด ต้องให้ออกซิเจนช่วย แต่ให้มากเกินไป

5. ลูกตาผิดปกติ หรือไม่มีลูกตาแต่กำเนิด ม่านตาดำค้ำอยู่แคบลงจนไม่สามารถรับภาพได้
6. โรคกระเบาต เช่น หัตถ์เยอรมัน โรคตาแดง
7. โรคเกี่ยวกับตา เช่น ต้อหิน ต้อกระจก ริตีสีดวงตา เนื้องอก เลือดออกในดวงตา
8. โรคที่อักเสบภายในลูกตา
9. อุบัติเหตุต่างๆ รวมถึง ยาพิษ และน้ำกรด
10. ความบกพร่องในโรงงานอุตสาหกรรม สถานที่ทำงานบางประเภท

จำนวนคนตาบอด

คนพิการทางการมองเห็นหรือคนตาบอดตามที่องค์การอนามัยโลกได้ประมาณการไว้ว่า ในประเทศกำลังพัฒนาจะมีคนตาบอดประมาณร้อยละ 0.5 - 1 ของประชากรทั้งประเทศ ส่วนในประเทศที่พัฒนาแล้วจะมีประมาณร้อยละ 0.25 - 0.5 ของประชากรทั้งประเทศ ดังนั้นในประเทศไทยซึ่งมีประชากร 60.8 ล้านคน น่าจะมีคนตาบอดโดยประมาณ 3 - 6 แสนคน

จากการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ในปีพ.ศ. 2539 พบว่ามีจำนวนคนพิการทางการมองเห็นทั่วประเทศ 118,200 คน โดยแบ่งเป็นคนตาบอดข้างเดียว 72,500 คนและคนตาบอดทั้งสองข้าง 45,700 คน แต่จากการสำรวจและประมาณการของสถาบันวิจัยสาธารณสุขไทย มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ กระทรวงสาธารณสุข ในปีเดียวกัน พบว่ามีจำนวนคนพิการทางการมองเห็น 955,485 คน (คณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ 2540 : 9)

สถานการณ์ปัจจุบันและปัญหาของคนตาบอด

สถานการณ์และสภาพปัญหาของคนตาบอดตั้งแต่วัยทารกถึงวัยสูงอายุ มีปัญหาที่สำคัญๆเช่นเดียวกับคนพิการทั่วไป ซึ่งพอจะสรุปเป็นประเด็นสำคัญๆได้ดังต่อไปนี้

ทางด้านการศึกษา

รูปแบบการเรียนการสอนของคนตาบอดแบ่งเป็น 2 รูปแบบ คือ แบบในโรงเรียน และแบบการศึกษานอกโรงเรียน

1. แบบในโรงเรียน

1.1 โรงเรียนการศึกษาพิเศษ หรือ โรงเรียนสอนคนตาบอดโดยเฉพาะ

1. โรงเรียนคนตาบอดกรุงเทพ ดำเนินการโดยมูลนิธิช่วยคนตาบอดแห่งประเทศไทยในพระบรมราชินูปถัมภ์

2. โรงเรียนสอนคนตาบอดภาคเหนือ ในพระบรมราชานุอุปถัมภ์ จังหวัดเชียงใหม่ สังกัดกองการศึกษาพิเศษ กรมสามัญศึกษา
3. โรงเรียนสอนคนตาบอดภาคใต้ จังหวัดสุราษฎร์ธานี สังกัดกองการศึกษาพิเศษ กรมสามัญศึกษา
4. โรงเรียนการศึกษาคนตาบอด จังหวัดขอนแก่น (ศูนย์การศึกษาคนตาบอดขอนแก่น) มูลนิธิธรรมิกชนเพื่อคนตาบอดในประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์

1.2 แบบเรียนร่วม คือการจัดให้คนตาบอดได้รับการเตรียมความพร้อมแล้วไปเรียนร่วมกับเด็กปกติในโรงเรียนทั่วไป มีทั้งระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ซึ่งเป็นโรงเรียนในโครงการเรียนร่วมของกองการศึกษาพิเศษ กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ

2. แบบการศึกษานอกโรงเรียน เนื่องจากมีคนตาบอดเป็นจำนวนมากที่ไม่ได้เข้าสู่ระบบโรงเรียนทั้งแบบโรงเรียนการศึกษาพิเศษ ซึ่งเป็นโรงเรียนสอนคนตาบอดเฉพาะ หรือแบบเรียนร่วม และมีคนตาบอดที่เข้าสู่ระบบโรงเรียนแต่เรียนไม่สูงนัก จึงมีคนตาบอดเป็นจำนวนมากที่หันมาสู่การศึกษานอกโรงเรียนแทน การจัดการเรียนการสอนในลักษณะนี้ให้กับคนตาบอดอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้องกับคนตาบอด อาทิ ศูนย์ฝึกอาชีพต่างๆ สมาคมคนตาบอดเป็นหน่วยประสานงานกับกรมการศึกษานอกโรงเรียนและเป็นสถานที่เปิดสอนให้กับคนตาบอดที่สนใจ

สำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ (2530 : 9) ระบุว่า ในประเทศไทยมีเด็กในวัยเรียนอายุ 5-14 ปี จำนวน 6,790,885 คน และในจำนวนดังกล่าวมีเด็กพิการที่มีความบกพร่องประเภทต่างๆอยู่ 760,578 คน โดยเป็นเด็กที่มีความบกพร่องทางการเห็น จำนวน 67,908 คน คิดเป็นร้อยละ 1.0 ของจำนวนเด็กไทยในวัยเรียนทั้งหมด

จำนวนเด็กพิการในวัยเรียนของประเทศไทย เมื่อเทียบเป็นอัตราส่วนร้อยละของเด็กในวัยเรียนทั้งหมดในระดับประถมซึ่งเป็นการศึกษาภาคบังคับมีจำนวนใกล้เคียงกับต่างประเทศ แต่โอกาสทางการศึกษายังมีความแตกต่างกัน คือ ในประเทศไทยยังจัดการเรียนให้เด็กพิเศษได้ไม่ทั่วถึงเท่าต่างประเทศ และยังสามารถจัดได้ในอัตราส่วนน้อยมาก

ประเทศกำลังพัฒนาในภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิก ร้อยละ 70 - 80 ของคนพิการใช้ชีวิตในชนบทที่ไม่มีบริการ หรือมีน้อยมากจนแทบหาไม่ได้ ไม่ได้รับการศึกษา ส่วนในเขตเมืองจะดีกว่า แม้ว่าจะมีโอกาสน้อยที่จะได้เข้าศึกษาร่วมกับคนปกติทั่วไป

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติวิจัยพบว่าในปีพ.ศ. 2526 เด็กพิการทั่วประเทศไทย มีโอกาสได้รับการศึกษาเพียงร้อยละ 3.51 ในขณะที่เด็กปกติมีโอกาสทางการศึกษาถึงร้อยละ 96.00 ในส่วนของเด็กที่มีความบกพร่องทางการเห็นทั้งหมดมีเพียงร้อยละ 3.70 เท่านั้นที่มีโอกาสได้รับการศึกษา (สถาบันราชภัฏสวนดุสิต 2537)

จากการศึกษาของวิทยาลัยราชสุดา มหาวิทยาลัยมหิดล รายงานเมื่อปลายปี พ.ศ. 2538 พบว่า มีคนพิการที่ได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียนในโรงเรียนของรัฐ โดยกระทรวงศึกษาธิการ และในหน่วยงานของเอกชน โดยมูลนิธิต่างๆ เพียง 2.9 - 5.5 % เท่านั้น ส่วนที่เหลือยังคงดำรงตำแหน่งเป็นเด็กด้อยโอกาสต่อไป

ในหลักปรัชญาการศึกษานั้น เด็กไทยทุกคนต้องได้รับการศึกษาอย่างน้อยขั้นพื้นฐานที่รัฐจัดให้ในฐานะของความเป็นพลเมืองของประเทศคนหนึ่ง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยปี 2540 ได้ระบุถึงสิทธิที่จะได้รับการศึกษาของ “เด็กพิการ” ไว้ในมาตราที่เกี่ยวข้องถึง คือ มาตรา 43 บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปี ที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย ... เด็กพิการเองก็ควรได้รับสิทธิเช่นเดียวกับเด็กปกติทั่วไปในเรื่องของโอกาสทางการศึกษาด้วย

แต่ในปัจจุบัน เด็กพิการยังเป็นเด็กกลุ่มที่ขาดโอกาสทางการศึกษาอย่างมาก มีเด็กพิการเพียงจำนวนน้อยที่ได้รับบริการด้านการศึกษาจากรัฐ เนื่องจากมีโรงเรียนที่เข้าใจ ยอมรับ และเปิดโอกาสให้แก่เด็กกลุ่มนี้ได้เข้าไปศึกษาเล่าเรียนแะเช่นเด็กทั่วไปน้อยแห่งมาก ซึ่งหากเทียบกับจำนวนโรงเรียนที่มีอยู่ทั่วประเทศนับพันนับหมื่นแห่งนั้น แทบจะเทียบเป็นสัดส่วนไม่ได้เลย

คนพิการส่วนใหญ่ขาดการศึกษา แม้แต่การศึกษาภาคบังคับก็ตาม มีจำนวนเด็กและเยาวชนพิการน้อยกว่าร้อยละ 5 ที่ได้รับการศึกษาในโรงเรียนเฉพาะด้าน ของกองการศึกษาพิเศษซึ่งมีอยู่แต่ในจังหวัดใหญ่ๆไม่กี่แห่งเท่านั้น และรับได้จำนวนจำกัด ความช่วยเหลือจากรัฐยังมีน้อยไม่เพียงพอ โดยเฉพาะตามชนบท การเดินทางไม่สะดวก ความไม่เข้าใจของครูอาจารย์ตามสถานศึกษาต่างๆ เข้าใจว่าเรียนไม่ได้ เรียนไปก็เอาไปทำประโยชน์ไม่ได้ หรือโรงเรียนยังไม่พร้อม หรือขณะที่ไปเรียนร่วมกับเด็กปกติ ก็ต้องเผชิญกับทัศนคติของครูและเพื่อนๆ ที่มีต่อเด็กพิการ มักถูกล้อเลียน ถูกรังแก ถูกรังเกียจ หรือแสดงความสงสารอย่างผิดๆ และขาดแคลนอุปกรณ์ช่วยในการศึกษา ต้องใช้วัสดุอุปกรณ์พิเศษ เช่น หนังสืออักษรเบรลล์ เทป ในกรณีของเด็กตาบอด ซึ่งตำราเรียนวิชาต่างๆ ที่ทำเป็นอักษรเบรลล์เพื่อให้นักเรียนใช้ บางครั้งมีไม่ครบทุกวิชา อาทิ หนังสือนอกเวลา เพราะวัสดุรวมทั้งค่าใช้จ่ายในการผลิตสูงและต้องใช้เวลามาก จึงทำไม่ทัน จะผลิตเฉพาะวิชาที่จำเป็นจริงๆก่อน การอ่านหนังสือเรียนบาง

วิชาบันทึกลงในเทปดัลบเพื่อให้นักเรียนตาบอดใช้ฟัง ก็ถือว่าเป็นตำราเรียนอีกรูปแบบหนึ่งที่ใช้แทนตำราเรียนอักษรเบรลล์ได้ดีเช่นกัน

ทางด้านการทำงาน

กฎกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม ว่าด้วยการจ้างงานคนพิการ ซึ่งออกตามความในพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. 2534 โดยกำหนดให้นายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการเอกชนรับคนพิการเข้าทำงานในอัตราลูกจ้าง 200 คนต่อคนพิการ 1 คน และนับตั้งแต่กฎกระทรวงดังกล่าวมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 28 มกราคม 2538 เป็นต้นมา ปรากฏว่าคนพิการส่วนใหญ่ยังคงประสบปัญหาที่จะเข้าสู่การจ้างงานในสถานประกอบการ

คนพิการต้องเผชิญกับปัญหาในการหางานทำ เพราะความเสียเปรียบในด้านการแข่งขันกับคนปกติในตลาดแรงงาน ทักษะคิดของสังคมชุมชนต่อคนพิการการไม่ยอมรับในความสามารถของคนพิการ ในสังคมไทยเราจึงยังมีคนพิการที่ว่างงานอีกเป็นจำนวนมาก จากจำนวนคนพิการที่คาดว่าจะมีประมาณ 3 ล้านคน มีคนที่อยู่ในวัยทำงานและมีงานทำร้อยละ 42 อีกร้อยละ 58 ยังเป็นแรงงานที่สูญเปล่า คนพิการที่มีงานทำประมาณร้อยละ 27 เป็นงานนอกบ้าน ส่วนอีกร้อยละ 73 ทำงานอยู่กับบ้าน โดยการช่วยครอบครัวหรือประกอบอาชีพส่วนตัว เมื่อตัวเลขบ่งชี้ดังนี้จึงไม่เป็นการแปลกประหลาดที่ในปัจจุบันเรามักเห็นคนพิการจำนวนมากถูกละเลยจากสังคมหรือครอบครัว พวกเขาต้องดิ้นรนกระเสือกกระสนช่วยเหลือตนเองไปตามมีตามเกิดอย่างน่าเวทนา ทำให้ดูเหมือนว่าคนพิการเป็นผู้ด้อยโอกาสและเป็นบุคคลที่ด้อยซึ่งคุณค่าอีกด้วย

สาเหตุที่คนพิการต้องว่างงาน กลายเป็นแรงงานที่ไร้คุณค่าอย่างน่าเสียดาย เกิดจากปัญหาสำคัญดังนี้

ประการแรก ปัญหาด้านทัศนคติของสังคมไทย ที่มองคนพิการไม่ถูกต้อง มีความคิดว่าคนพิการคือผู้ด้อยความสามารถกว่าคนปกติ ไม่น่าทำอะไรได้สมบูรณ์ กฎระเบียบหรือข้อบังคับที่มีอยู่ เช่นการคัดเลือกบุคคลเข้าทำงานตามหน่วยงาน จึงมักกำหนดในลักษณะไม่เปิดโอกาสให้แก่คนพิการ ดังเช่นมักกำหนดว่า "ต้องไม่เป็นผู้พิการและทุพพลาภาพ" อันเป็นอุปสรรคต่อคนพิการอย่างยิ่ง คนพิการถูกเหยียดหยามรังเกียจจากคนปกติ ถูกรังแกล้อเลียนและไม่ได้รับการยอมรับจากสังคมในการให้แสดงความสามารถมากนัก การที่สังคมไม่เข้าใจเรื่องคนพิการจึงเป็นสาเหตุใหญ่ที่ทำให้คนพิการถูกละเลย ไม่ได้รับการเหลียวแลจากสังคมเท่าที่ควร นายจ้างส่วนใหญ่ไม่ยอมรับคนพิการเข้าทำงานด้วยเกรงว่าคนพิการจะทำงานไม่คุ้มค่าจ้าง หรืออาจสร้างปัญหาให้ภายหลัง ยิ่งนายจ้างที่ไม่เข้าใจกฎหมายแรงงานดีพอ ยิ่งมีความกลัวเป็นทวีคูณ

รวมทั้งเห็นว่าเป็นภาระเกินความจำเป็น ไม่ควรรับแรงงานคนพิการเสียเลยจะดีกว่า เมื่อสังคมมองคนพิการอย่างนี้จึงเท่ากับเป็นการปิดโอกาสของคนพิการให้นั่งลง

ประการที่สอง ปัญหาเกิดจาก การขาดแคลนองค์กรพัฒนาแรงงานคนพิการ โดยเฉพาะการฝึกอาชีพให้กับคนพิการ หน่วยงานที่มีหน้าที่ฝึกอาชีพเท่าที่มีอยู่ในปัจจุบัน สามารถฝึกอาชีพให้แก่คนพิการได้ปีละไม่มากนัก คนพิการจำนวนมากทั้งวัยเด็กและวัยทำงาน จึงยังไม่ได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพด้านอาชีพเลย จึงไม่มีทักษะความรู้ความสามารถหรือความชำนาญงาน ในการประกอบกิจการงาน แม้แต่การทำงานอยู่กับครอบครัวตนเองก็ตาม แรงงานคนพิการนับแสนคน จึงไม่สามารถก้าวเข้าสู่ตลาดแรงงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้แล้วเป็นที่น่าห่วงใยว่า คนพิการอีกเป็นจำนวนมากยังไม่ได้รับการฟื้นฟูด้านอื่นเลย ไม่ว่าจะเป็นด้านการแพทย์หรือด้านการศึกษา เมื่อมีปัญหาอย่างนี้แล้วการก้าวเข้าสู่ตลาดแรงงานยิ่งยากขึ้นไปอีก การพัฒนาแรงงานคนพิการให้มีความรู้จึงต้องแก้ปัญหาเหล่านี้ให้สอดคล้องต้องกันไปด้วย

ประการที่สาม ปัญหาด้านอื่นๆ เช่น ประเทศไทยเรายังไม่มีสถาบันให้การรับรองแรงงานคนพิการที่มีความรู้ความสามารถและความชำนาญในการประกอบอาชีพ เมื่อคนพิการที่มีความรู้ต้องเจอกับทางตันเช่นนี้ ก็เท่ากับว่าแรงงานของเขาต้องว่างเปล่าไปอย่างน่าเสียดาย การที่คนพิการทำงานได้โดยการประกอบอาชีพอิสระ เช่น เกษตรกรรม การวาดภาพ ศิลปหัตถกรรม แต่เมื่อมาพบกับปัญหา ด้านการตลาดไม่สามารถระบายสินค้าได้ดีเท่าที่ควร ก็เกิดปัญหากระทบที่แก้ไม่ตก นอกจากนี้แล้ว ยังมีปัญหาอื่นอีกมากมาย เช่น ปัญหาด้านการสื่อสาร การเดินทาง อาคารสถานที่ ซึ่งโดยทั่วไปก็ไม่เอื้อกับคนพิการ ประกอบกับการขาดแคลนข้อมูลที่ถูกต้อง เกี่ยวกับความพิการในชุมชน เป็นอุปสรรคที่สำคัญต่อการวางแผนพัฒนาการบริการฟื้นฟูสมรรถภาพทางอาชีพ

ทางด้านเจตคติ

ตามปกติเมื่อบุคคลทั่วไปเห็นบุคคลพิการ ความรู้สึกและปฏิกิริยาที่บุคคลทั่วไปแสดงออกต่อคนพิการนั้นแตกต่างกันไป บ้างก็แสดงออกซึ่งความสงสาร เห็นอกเห็นใจ สมเพชเวทนา บ้างก็แสดงอาการรังเกียจ บ้างรู้สึกว่าคุณพิการเป็นคนที่ไม่ปกติแตกต่างไปจากตน และมีจำนวนไม่น้อยที่รู้สึกเฉยๆ ปราศจากความสนใจใดๆทั้งสิ้น เพราะถือว่ามีใช้ธุระอะไรของตน จึงพยายามหลีกเลี่ยงหรือปฏิบัติตนต่อคนพิการแตกต่างไปจากการปฏิบัติต่อบุคคลธรรมดาด้วยกัน ซึ่งสิ่งนี้ทำให้ความรู้สึก อารมณ์ของคนพิการหวนไหว เพราะพวกเขาล้วนประสงค์ที่จะให้บุคคลอื่นปฏิบัติต่อเขาเหมือนกับบุคคลธรรมดา

คนพิการส่วนใหญ่ประมาณ 80% อาศัยอยู่ในชนบท ทศนคติของสังคมที่มีต่อคนพิการนั้นโดยส่วนรวมเป็นไปในทางลบ ประกอบกับความเชื่อทางศาสนาเรื่องบาปกรรม จึงเชื่อว่า

สาเหตุที่คนพิการเพราะทำบาปทำกรรมในชาติก่อน หรือพ่อแม่ทำไม่ดีผลกรรมจึงมาตกที่ลูก เป็นต้น ทำให้ครอบครัวใดที่มีคนพิการก็ต้องปิดบังซ่อนเร้นด้วยความอับอาย ประเทศไทยก็เหมือนกับประเทศกำลังพัฒนาอื่นๆ คนพิการส่วนใหญ่จะถูกเก็บไว้ที่บ้าน และอยู่ในความดูแลของครอบครัวด้วยเหตุผลต่างๆ บางครอบครัวคิดว่าลูกพิการคนเดียวนั้นดูแลได้ ไม่อยากปล่อยให้เขาไปตกกระท้ำลำบาก บางครอบครัวอายุที่จะให้คนอื่นรู้ว่ามียูก็เป็นคนพิการ บางครอบครัวอยากจะให้ลูกที่พิการของตนมีโอกาสได้รับการฟื้นฟูการศึกษา และมีงานทำ แต่ไม่รู้จะไปพึ่งพาใครที่ไหน จึงจำต้องเลี้ยงดูอยู่ที่บ้าน ประกอบกับฐานะยากจน และรัฐไม่สามารถกระจายบริการการฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์ การศึกษา และทางสังคมได้อย่างทั่วถึง คนพิการส่วนมากจึงถูกละเลย แม้แต่สิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน คือสิทธิที่จะได้รับการศึกษาภาคบังคับ ตามรัฐธรรมนูญ เป็นต้น จึงมีผลทำให้คนพิการเป็นผู้ด้อยโอกาสในทุกๆ ด้าน เป็นเสมือนพลเมืองชั้นสองของสังคม เป็นกลุ่มคนที่มีความสามารถน้อยกว่าคนปกติทั่วไป ต้องการความช่วยเหลือและความเห็นใจ

อาจกล่าวได้ว่าปัญหาทางทัศนคติของคนปกติที่มีต่อคนพิการเป็นส่วนประกอบที่สำคัญที่สุดส่วนหนึ่งที่จะกำหนดความสำเร็จหรือความล้มเหลวของการเข้ามีส่วนร่วมในสังคมของคนพิการ เนื่องจากทัศนคติของคนทั่วไปที่มีต่อผู้พิการมีรากลึกมานาน จึงควรที่จะส่งเสริมความรู้ความเข้าใจต่อสาธารณชน

กล่าวโดยสรุป แม้ในปัจจุบันจะมีหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนได้จัดให้บริการสงเคราะห์แก่คนพิการในด้านต่างๆ อยู่แล้ว แต่บริการเหล่านั้นยังไม่เพียงพอ ไม่สามารถสนองตอบต่อความต้องการของคนพิการที่กระจายกันอยู่ในจังหวัดต่างๆ ทั่วประเทศได้ ทั้งนี้ก็เพราะบริการทั้งของรัฐและเอกชนส่วนใหญ่จะอยู่ในกรุงเทพมหานคร และจังหวัดใหญ่ๆ เพียงไม่กี่จังหวัดเท่านั้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการขาดการประชาสัมพันธ์ ทำให้ผู้พิการในชนบทไม่ได้รับทราบข่าวสารข้อมูล และความช่วยเหลือต่างๆ

คณะกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ (2540 : 16) ได้สรุปปัญหาของคนพิการไว้ในแผนการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการแห่งชาติ พ.ศ 2540-2544 มีดังต่อไปนี้

1. ขาดการดำเนินงานด้านการศึกษา วิจัย ค้นคว้า และเฝ้าระวังเกี่ยวกับความพิการอย่างจริงจังและต่อเนื่อง
2. ขาดการให้บริการส่งเสริม พัฒนา การ และบริการฟื้นฟูสมรรถภาพเด็กพิการ ตั้งแต่แรกเกิดจนถึงวัยก่อนเข้าเรียน
3. ขาดโอกาสและความเป็นธรรม ในการได้รับการศึกษาทุกระดับและทุกระบบ

4. มีกฎหมาย ระเบียบ และข้อบังคับต่างๆที่กีดกัน จำกัดสิทธิและเลือกปฏิบัติต่อคนพิการในสังคมไทย

5. เจตคติของครอบครัว ชุมชน และสังคม ต่อคนพิการ รวมทั้งเจตคติของคนพิการต่อความพิการ และสังคมยังไม่เหมาะสม

6. การให้บริการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านการแพทย์ ด้านการศึกษา อาชีพ และสังคม ยังไม่เพียงพอกับความต้องการและขาดแคลนบุคลากรที่เกี่ยวข้อง

ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับคนตาบอด สภาพการณ์และปัญหาในการดำเนินชีวิตดังกล่าวข้างต้น สื่อมวลชนสามารถศึกษาเป็นแนวทางในการแสดงบทบาทหน้าที่ของตนอย่างเหมาะสม ในอันที่จะมีส่วนร่วม และช่วยสนับสนุนการทำงานของหน่วยงานต่างๆในการพัฒนาฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการมากขึ้น อาทิ ช่วยประชาสัมพันธ์การทำงานของหน่วยงานต่างๆเพื่อสร้างความร่วมมือร่วมใจของคนในสังคม ช่วยเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารการฟื้นฟูสมรรถภาพคนตาบอดในด้านต่างๆที่ถูกต้องเหมาะสมแก่คนตาบอด ช่วยปลูกจิตสำนึกและเจตคติที่เหมาะสมเกี่ยวกับคนตาบอด เพื่อให้คนตาบอดได้อยู่ร่วมในสังคม โดยมีโอกาสและสิทธิอย่างเท่าเทียมคนทั่วไป เป็นต้น

แนวคิดคุณลักษณะของสื่อ

ช่องทางการสื่อสาร : สื่อ (Medium)

การศึกษาและทำความเข้าใจในเรื่องของ “รูปแบบ” และ “คุณลักษณะ” ต่างๆของสื่อ จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับการวางแผนการสื่อสาร เพราะจะช่วยให้สามารถใช้สื่อได้อย่างถูกต้อง สอดคล้องกับ “สาร” ที่ต้องการจะสื่อ ช่วยให้รู้ว่าจะใช้สื่อในรูปแบบใดให้เกิดประโยชน์สูงสุดได้ จึงมีความจำเป็นต้องรู้เกี่ยวกับธรรมชาติและรูปแบบต่างๆของสื่อแต่ละประเภทอย่างลึกซึ้ง เพื่อจะได้ใช้สื่อได้อย่างถูกต้องในยุทธศาสตร์ของการสื่อสาร อีกทั้งสามารถเข้าใจถึงธรรมชาติ และลักษณะการรับรู้ของผู้รับสารที่มีต่อสื่อแต่ละประเภทอีกด้วย ช่วยให้ผู้วางแผนการสื่อสาร เข้าใจหลักที่ว่า เมื่อไรจะใช้สื่อประเภทใด ในรูปแบบใด ในการถ่ายทอดหรือสื่อสาร “อะไร” ให้เกิดผลหรือบรรลุเป้าหมายมากที่สุด สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายและเกิดผลในทางการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมหรือเกิดความรู้ขึ้นในหมู่ผู้รับสารได้

โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้รับสารที่เป็นคนตาบอด ขาดประสาทสัมผัสทางการมองเห็นซึ่งเป็นข้อจำกัดในการเปิดรับสื่อบางประเภท ในขณะที่ก็มีสื่อบางประเภทที่คนตาบอดสามารถรับได้ อย่างดี และสื่อบางประเภทก็สามารถดัดแปลงให้เข้ากับการใช้งานของผู้รับสารที่เป็นคนตาบอดได้ ทั้งนี้ล้วนขึ้นอยู่กับ “รูปแบบ” และ “คุณลักษณะ” ของสื่อแต่ละประเภทนั่นเอง

คุณลักษณะของสื่อมวลชน

ในทุกวันนี้สื่อมวลชนเข้ามามีบทบาทต่อชีวิตประจำวันของประชาชนเป็นอย่างมาก และนับวันจะยิ่งทวีความสำคัญขึ้น กลายเป็นส่วนสำคัญในชีวิตประจำวันของผู้คน ที่จะใช้เวลากับการเปิดรับสื่อวันละหลายชั่วโมง ทั้งนี้สืบเนื่องจากคุณลักษณะของสื่อมวลชนที่ต่างจากสื่อประเภทอื่น คือ

สื่อมวลชนสามารถเผยแพร่ข่าวสารไปยังผู้รับสารที่เป็นกลุ่มเป้าหมายได้เป็นจำนวนมากและในเวลาอันรวดเร็ว รวมทั้งสามารถเผยแพร่ข่าวสารได้ในปริมาณมากและหลากหลายอีกด้วย ทำให้การรับรู้ข่าวสารและการติดต่อสื่อสารระหว่างกันเป็นไปโดยสะดวก โอกาสที่ประชาชนทั่วไปจะได้รับข่าวสารตลอดจนเลือกสื่อที่จะรับข่าวสารนั้นมีมากมาย อีกทั้งสื่อทุกประเภทต่างพยายามพัฒนาเพื่อขยายการเข้าถึงชุมชนให้ครอบคลุมในทุกพื้นที่

ด้วยคุณสมบัติเหล่านี้ สื่อมวลชนจึงเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการส่งสาร ช่วยเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ใหม่ๆให้แก่ชีวิต ไม่ว่าจะเป็นการให้ข่าวสาร ความรู้ หรือความบันเทิง

ต่าง ๆ ให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจในสภาพแวดล้อมรอบตัว ทราบความเป็นไปหรือเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้น และนำข่าวสาร ความรู้ ที่ได้รับไปใช้ให้เกิดประโยชน์ในการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นในสังคม

อย่างไรก็ตาม สื่อมวลชนแต่ละประเภทนั้นมีบทบาทในการเข้าถึงประชาชนได้แตกต่างกัน ทั้งนี้เนื่องจากลักษณะในการส่งสารแตกต่างกัน มีข้อได้เปรียบและข้อจำกัดแตกต่างกัน อาทิ การเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย พื้นที่ครอบคลุม กระบวนการผลิต ค่าใช้จ่าย ความทันสมัยของข้อมูล ความคงทนถาวร ลักษณะการถ่ายทอดสาร และอื่นๆ ซึ่งความแตกต่างเหล่านี้ล้วนมาจากธรรมชาติของสื่อแต่ละประเภทที่แตกต่างกันนั่นเอง สื่อมวลชนที่สำคัญๆ ได้แก่ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อภาพยนตร์ สื่อวิทยุกระจายเสียง สื่อวิทยุโทรทัศน์ สื่อเพลงที่ได้รับการบันทึก และสื่ออิเล็กทรอนิกส์แบบใหม่

สื่อมวลชนแต่ละประเภทดังกล่าวข้างต้น หากพิจารณาแบ่งหมวดหมู่ตามลักษณะการใช้ประสาทสัมผัสในการเปิดรับสื่อแล้ว จะแบ่งได้ดังนี้

1. สื่อที่รับได้โดยการเห็น	ได้แก่ สื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ
2. สื่อที่รับได้โดยการฟัง	ได้แก่ สื่อวิทยุกระจายเสียง และสื่อเทป
3. สื่อที่รับได้โดยการเห็นและฟัง	ได้แก่ สื่อโทรทัศน์ สื่อภาพยนตร์

ส่วนสื่ออิเล็กทรอนิกส์แบบใหม่นั้น โดยภาพรวมแล้วอาจจัดได้ว่าอยู่ในสื่อประเภทที่รับได้โดยการเห็นเป็นหลัก แต่เนื่องจากเป็นสื่อที่มีลักษณะลูกผสมและยืดหยุ่น อีกทั้งเป็นสื่อที่ใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย เหล่านี้ช่วยให้สื่ออิเล็กทรอนิกส์แบบใหม่มีคุณสมบัติที่หลากหลายในการใช้งาน สามารถปรับปรุงดัดแปลงติดตั้งอุปกรณ์เพื่อให้เหมาะกับการใช้งานในลักษณะต่างๆได้

ในที่นี้จะแจกแจงรายละเอียดเฉพาะคุณลักษณะและข้อจำกัดของสื่อประเภทที่คนตาบอดสามารถเปิดรับได้ โดยจะไม่กล่าวถึงสื่อประเภทสิ่งพิมพ์ เนื่องจากต้องใช้ประสาทสัมผัสทางการมองเห็นเปิดรับเท่านั้น รายละเอียดของสื่อแต่ละประเภทมีดังต่อไปนี้

คุณลักษณะของสื่อภาพยนตร์

ภาพยนตร์เป็นสื่อที่คนส่วนใหญ่ใช้ประโยชน์เพื่อความบันเทิงในยามว่าง ดังนั้นหน้าที่พื้นฐานของภาพยนตร์จะเป็นไปเพื่อความบันเทิง ศักยภาพในการโน้มน้าวของสื่อภาพยนตร์เกิดจากคุณสมบัติที่ “ดูเหมือนจริง ไร้อารมณ์ มีการเล่าเรื่องชวนให้ติดตาม เผยแพร่ได้ง่าย บรรยายการดูชมเป็นที่น่าอภิรมย์” เป็นต้น

คุณสมบัติข้อแรกคือ เป็นเทคโนโลยีที่มีทั้งภาพและเสียง ทำให้ภาพยนตร์สามารถเรียกความสนใจจากคนดูได้ทุกกลุ่ม และมีลักษณะค่อนข้างสากล (ดูกันได้ทั่วโลก) รวมทั้งมีอิทธิพลอย่างสูงในการหล่อหลอมอุดมการณ์ค่านิยมที่แฝงอยู่ในเนื้อหาโดยเฉพาะเมื่อใช้วิธีการเล่าเรื่องมาประกอบ (หนึ่งก็คือการเล่าเรื่องด้วยภาพ) มีค่าใช้จ่ายสูงในการผลิต และจำกัดจำนวนผู้รับชม เฉพาะผู้เข้าชมในโรงภาพยนตร์เท่านั้น (กาญจนา แก้วเทพ)

คุณลักษณะของสื่อกระจายเสียงและภาพ (Broadcasting)

ลักษณะเด่นๆของสื่อกระจายเสียงและภาพ คือ สามารถสังเกตได้โดยตรง มีการถ่ายทอดและรับสารได้เกือบจะในเวลาเดียวกับที่เหตุการณ์เกิดขึ้น สามารถนำเสียงจริงภาพเหตุการณ์จริงต่างๆมาเสนอแก่ผู้ฟังผู้ชมโดยตรงและทันทีทันใด มีคุณสมบัติที่จะเป็น "สากล international" ได้ง่ายกว่าหนังสือพิมพ์หรือภาพยนตร์ สื่อกระจายเสียงมีบทบาทอย่างมากในการสร้างความรู้สึกเป็นพลเมืองของประเทศเดียวกัน และความรู้สึก "ชาตินิยม" ได้มากกว่าสื่ออื่นๆ มีรูปแบบของเนื้อหาหลากหลายมาก และมีปริมาณผลการเข้าถึงผู้รับสารอย่างกว้างขวาง (กาญจนา แก้วเทพ) สื่อกระจายเสียงและภาพที่สำคัญคือ วิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์

คุณลักษณะของสื่อวิทยุกระจายเสียง

วิทยุเป็นสื่ออิเล็กทรอนิกส์ประเภทหนึ่ง ส่งสารไปยังผู้รับสารโดยการกระจายเสียงผ่านคลื่นอากาศ ไม่ใช่สาย ทำให้วิทยุเป็นสื่อที่ไปได้ทุกหนทุกแห่ง แจกต่างจากสื่อชนิดอื่นๆ สามารถเข้าถึงประชาชนจำนวนมากมากกว่าสื่ออื่น สามารถส่งสารไปสู่ผู้ฟังได้รวดเร็วที่สุดและไกลที่สุด สารต่างๆสามารถถึงผู้รับได้เหมือนกันหมด ในแง่เทคนิคคลื่นวิทยุจะสามารถกระจายไปได้ไกลกว่าและรวดเร็วกว่าโทรทัศน์แม้ว่าผู้รับจะอยู่ในท้องถิ่นที่ห่างไกลหรือหุบเขาสามารถเข้าถึงประชาชนทุกระดับ ทุกประเภท แม้แต่ผู้ที่อ่านหนังสือไม่ออก และมองไม่เห็นวิทยุก็สามารถสร้างความเข้าใจได้ นอกจากนี้ผู้รับสารยังเสียค่าใช้จ่ายน้อยอีกด้วย เครื่องรับวิทยุราคาต่ำ หาซื้อได้ง่าย สามารถนำติดตัวไปได้สะดวก รับฟังได้ทุกสถานที่ และแม้ขณะปฏิบัติงานหรือประกอบกิจกรรมต่างๆอยู่ เหล่านี้ทำให้วิทยุได้รับความนิยมแพร่หลายมาก

สื่อวิทยุสามารถให้ความรู้ ความบันเทิง ควบคู่ไปกับข่าวสาร และบริการธุรกิจได้ การผลิตรายการวิทยุมีขั้นตอนที่ไม่ต้องใช้เวลามาก จึงสามารถออกอากาศเสนอข่าวสารได้บ่อยครั้งในแต่ละวัน สามารถรายงานเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้ทันทั่วทั้งที่มี การเสนอข่าวที่รวดเร็ว ทำให้เนื้อหาสาระของข่าวสารทันสมัยอยู่ตลอดเวลา ความสดหรือความใหม่ของเนื้อหาที่เสนอมีมากกว่าโทรทัศน์

บุคลิกของผู้ออกอากาศไม่คำนึงถึงรูปร่างหน้าตา ยกเว้นเฉพาะเสียงจะต้องนำฟังและพูดชัดเจนเป็นกันเอง ไม่ใช้ภาษาเขียน แต่ใช้ภาษาพูดที่เข้าใจง่าย สามารถสร้างความรู้สึกทางอารมณ์ได้จากน้ำเสียงและเสียงต่างๆ ทำให้ผู้รับสนใจฟัง สามารถเข้าใจและมีความเห็นคล้อยตาม ยิ่งออกอากาศบ่อยครั้ง เสนอเนื้อหาสาระนั้นซ้ำๆกัน ก็จะทำให้ผู้รับฟังคล้อยตามได้ง่าย วิทยุจึงมีอำนาจชักจูงใจสูงมาก

นอกจากนั้นวิทยุยังมีความสำคัญในโอกาสต่างๆไม่ว่าจะเป็นภาวะสงครามหรือปกติ มีคุณภาพพิเศษทางการศึกษา เด็กในเมืองกับชนบทย่อมมีโอกาสได้รับการศึกษาดูกัน สิ่งแวดล้อมต่างกัน แต่วิทยุสามารถทำให้โอกาสทางการศึกษาเล่าเรียนของเด็กทัดเทียมกันได้ เนื่องด้วยคุณลักษณะของวิทยุในการเข้าถึงผู้รับสารได้ง่ายและทุกแห่งนั่นเอง อีกทั้งวิทยุสามารถแบ่งสรรกลุ่มผู้ฟังได้ตามสภาพภูมิศาสตร์ จึงทำให้สามารถเป็นข่าวสารได้เฉพาะท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งได้เพื่อกลุ่มผู้ฟังโดยเฉพาะ

ข้อจำกัดของสื่อวิทยุกระจายเสียง

สื่อวิทยุฟังแล้วหมด ไม่สามารถกลับมาย้อนฟังอีกครั้ง (ถ้าไม่บันทึกเทป) ตรวจสอบข้อเท็จจริง หรือแก้ไขได้ยากกว่าสื่อสิ่งพิมพ์ ไม่สามารถยืนยันพิสูจน์ได้ทันทีเมื่อต้องการ และให้รายละเอียดได้น้อยกว่าสื่อสิ่งพิมพ์ เพราะติดขัดเรื่องเวลา อีกทั้งผู้รับรับได้เฉพาะเวลาที่กำหนดออกอากาศไว้เท่านั้น ความมากมายของผู้ฟังขึ้นอยู่กับคำแนะนำของรายการ การส่งกระจายเสียงเกิดความสูญเปล่าในอาณาบริเวณซึ่งไม่มีผู้คนอยู่อาศัย

การส่งและการรับคลื่นวิทยุที่ส่งออกไปนั้น จะถูกแปรเปลี่ยนเป็นคลื่นเสียงเท่านั้น เพราะฉะนั้นผู้รับที่บ้านจะได้ยินเฉพาะเสียงเพียงอย่างเดียว ซึ่งสาระบางอย่างได้รับแต่เพียงการฟัง อาจไม่เกิดความเข้าใจ จำเป็นต้องมีการปฏิบัติให้เห็นพร้อมกันไปด้วย แต่ผู้รับไม่สามารถใช้การเห็นเข้าช่วยให้เกิดความเข้าใจมากขึ้น นอกจากใช้จินตนาการตามคำพูดที่ส่งมาเท่านั้น ความละเอียดในเนื้อหาที่เสนอผ่านวิทยุจึงทำได้ยากกว่าโทรทัศน์

อีกทั้งผู้ฟังอาจถูกรบกวนจากสิ่งต่างๆที่อยู่รอบตัวได้ง่าย ผู้ฟังจำเป็นต้องติดตามฟังตลอดเวลา มิฉะนั้นอาจไม่ได้เนื้อหาสาระและความเข้าใจที่สมบูรณ์ และการจดจำเรื่องราวเป็นไปได้น้อย ผู้ฟังไม่สามารถจดจำข้อความได้หมด จะจำได้เพียงบางส่วนเท่านั้น นอกจากนั้นฟังอย่างตั้งอกตั้งใจจริงๆ

ความเข้าใจ วิทย์ทำได้น้อยกว่าโทรทัศน์เพราะมีเพียงเสียงเท่านั้น ผลกระทบทางอารมณ์จึงน้อยกว่า แต่วิทย์สามารถสร้างความเข้าใจได้แม้ผู้รับจะอ่านและเขียนหนังสือไม่ได้ ดังนั้นอันตรายในเรื่องความเชื่อในเนื้อหาที่ส่งมากก็เป็นไปได้โดยง่ายเช่นกัน

คุณลักษณะของสื่อวิทยุโทรทัศน์

โทรทัศน์เป็นสื่ออิเล็กทรอนิกส์เหมือนวิทยุ การส่งและการรับคลื่นวิทยุที่ส่งออกไป ถูกแปรเปลี่ยนเป็นคลื่นเสียงและภาพ โทรทัศน์มีคุณสมบัติส่วนประกอบที่สำคัญ คือ ใช้เสียงพูด, ดนตรี, ภาพ, สี และการเคลื่อนไหวซึ่งเป็นการรวมเอาคุณสมบัติของวิทยุกระจายเสียงตรงที่ใช้เสียง และภาพยนตร์ที่ใช้ภาพที่มีการเคลื่อนไหว เพิ่มสีสันให้ดึงดูด น่าสนใจยิ่งขึ้น แม้ว่าโทรทัศน์จะมีราคาค่อนข้างแพง แต่ด้วยความน่าสนใจที่มีอยู่เหนือกว่าวิทยุ โทรทัศน์จึงเป็นสื่อที่ได้รับความนิยมมากเช่นกัน และนับวันสื่อโทรทัศน์จะมีอิทธิพลต่อผู้ชมมากขึ้นเรื่อยๆ เพราะการให้ภาพที่เคลื่อนไหวได้พร้อมเสียงในขณะเดียวกัน ก่อให้เกิดแรงกระตุ้นความสนใจสูง ทำให้ผู้ชมเกิดความเพลิดเพลิน มีอารมณ์คล้อยตาม เข้าใจผู้ชมได้มากกว่าสื่ออื่น และเกิดประสิทธิภาพมาก โดยผู้รับเกือบจะไม่ต้องสร้างจินตนาการจากคำพูดเลย ความละเอียดของเนื้อหาที่เสนอโทรทัศน์สามารถเสนอได้ง่ายกว่า สามารถทำสิ่งที่ยากให้ง่ายแก่การเข้าใจขึ้น ผู้รับสารสามารถได้รับสารอย่างดี เพราะมีภาพประกอบด้วย แสง-สี-เสียง เป็นตัวประกอบที่สำคัญของโทรทัศน์ ทำให้เกิดการจดจำได้ดีกว่าวิทยุ

ในปัจจุบันความสามารถในการรับส่งสัญญาณของสถานีโทรทัศน์ช่องต่างๆ เริ่มครอบคลุมไปทั่วทุกพื้นที่ในประเทศ ดังนั้น จึงสามารถส่งสารไปยังผู้รับได้เป็นจำนวนมากในเวลาเดียวกันถึงแม้ว่าจะอยู่ในที่ที่ห่างกันก็ตาม และมีความรวดเร็วในการส่งสัญญาณไปถึงเครื่องรับได้โดยตรง แพร่ภาพและเสียงไปได้ทั่วประเทศ ทั้งการถ่ายทอดรายการปกติและรายการสดต่างๆ ทำให้ผู้รับสารมีส่วนร่วมในเหตุการณ์เดียวกันและเวลาเดียวกัน

การให้หน้าหนักความสำคัญของเนื้อหา โดยทั่วไปประชาชนซื้อโทรทัศน์มักจะมีจุดมุ่งหมายเพื่อความบันเทิงเป็นสำคัญ ส่วนในเรื่องของการได้รับความรู้ทั้งที่เป็นเหตุการณ์ปัจจุบันหรือความรู้ทั่วไปมักเป็นเป้าหมายรองลงมา อีกประการหนึ่งการดำเนินกิจการโทรทัศน์เองก็มุ่งที่จะทำหน้าที่ให้ความบันเทิงเป็นหลักมากกว่าหน้าที่อื่นๆ มีการแข่งขันเสนอรายการที่น่าสนใจจากหลายสถานี ผู้ชมสามารถเลือกรับเฉพาะรายการที่ตนชอบได้ อีกทั้งปัจจุบันนี้รายการเกมโชว์ ทอล์คโชว์ได้เข้ามามีบทบาททางโทรทัศน์อย่างมาก มีการนำนักร้อง นักดนตรี ดารานักแสดงมาออกทางโทรทัศน์ซึ่งก็ได้รับความสนใจมาก

อย่างไรก็ตาม โทรทัศน์ก็สามารถทำหน้าที่ให้บริการด้านความรู้และเหตุการณ์ปัจจุบันแก่ประชาชนทั่วไปได้รวดเร็วและทันต่อเหตุการณ์เช่นกัน อาทิ การรายงานข่าวทั้งภาพและเสียงจากสถานีเครือข่ายโดยผ่านดาวเทียม นอกจากนี้ รายการโทรทัศน์เพื่อการศึกษาในวันจะมีบทบาทมากยิ่งขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือในการสอนที่มีผู้เรียนจำนวนมาก ทำให้ผู้ชมมีโอกาสเรียนรู้โดยไม่จำเป็นต้องเดินทางไปเรียนที่สถานศึกษา เช่น รายการโทรทัศน์เพื่อการศึกษาของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

ข้อจำกัดของสื่อวิทยุโทรทัศน์

โทรทัศน์สร้างความเข้าใจได้มากและง่ายกว่าสื่อ ผู้รับเกือบจะไม่ต้องคิดอะไรเลย ดังนั้นอันตรายจากสิ่งที่ได้รับจากโทรทัศน์จึงมีมากกว่า เพราะได้เห็นทั้งภาพและได้ยินทั้งเสียง ความเชื่อหรือความเป็นไปได้ในเนื้อหา ที่ส่งมาจึงมีมากกว่า

เรื่องที่น่าเสอมน้อยกว่าวิทยุ เพราะกระบวนการผลิตรายการยุ่งยากมาก ต้องมีการเตรียมการเป็นอย่างดี ต้องอาศัยกำลังคนมาก และปฏิบัติงานพร้อมๆกัน การเสนอรายการจึงทำได้ช้ากว่าวิทยุมาก ความสดและความใหม่ของเนื้อหาเสนอได้ช้ากว่าวิทยุ และการเสนอทำได้น้อยครั้งกว่า

พฤติกรรมการรับสื่อของผู้รับ ไม่สามารถทำได้ทุกสถานที่ เป็นสื่อที่น่าติดตัวไปค่อนข้างยากลำบาก และจำเป็นต้องตั้งใจชมจริงๆ ไม่สามารถทำกิจกรรมอย่างอื่นไปพร้อมๆกันได้ ผู้ชมต้องนั่งชมอยู่หน้าจอจึงจะได้รับข่าวสารและเข้าใจข่าวสารได้

ราคาเครื่องรับค่อนข้างแพง เวลาของการรับสารขึ้นอยู่กับผู้ส่ง มิได้ขึ้นอยู่กับผู้รับสารสามารถรับได้เฉพาะเวลาที่กำหนดออกอากาศเท่านั้น อีกทั้งให้รายละเอียดได้น้อย เพราะติดขัดเรื่องเวลาซึ่งมีจำกัดในการเสนอข่าวสาร และรายการต่างๆมักจะออกอากาศเพียงครั้งเดียว ไม่สามารถชมซ้ำได้อีก นับเป็นข้อจำกัดเรื่องเวลาและความถี่ในการสื่อสาร สื่อโทรทัศน์จึงเป็นสื่อที่ดูแล้วหมดไป (ถ้าไม่บันทึกเทปไว้) ไม่คงทนถาวร ตรวจสอบข้อเท็จจริง หรือแก้ไขได้ยากกว่าสื่อสิ่งพิมพ์ การยืนยันและการพิสูจน์ด้านสาระไม่สามารถกระทำได้โดยทันทีตามความต้องการของผู้รับสารแต่ละคน

คุณลักษณะของเทปคาสเซ็ท และ คอมแพ็คดิสก์

เป็นสื่อซึ่งมีความคงทนถาวร ผู้ใช้ไม่จำเป็นต้องใช้ในทันทีที่ได้รับ แต่จะใช้เมื่อไรก็ได้ตามแต่สะดวก สามารถเก็บรักษาได้ง่ายและใช้ซ้ำได้หลายครั้ง สื่อประเภทนี้ที่เป็นที่นิยมมาก

ที่สุดคือ สื่อเพลง นอกจากนั้น ยังมีเนื้อหาประเภทอื่นๆที่ถูกนำมาบรรจุลงสื่อประเภทเทป และพบเห็นได้โดยทั่วไป อาทิ เทปธรรมะ เทปนิทาน เทปสอนภาษาต่างๆ เป็นต้น

สื่อเพลงที่ได้รับการบันทึก (recorded music media)

ดนตรีและเพลงเป็นสื่อที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในสื่อมวลชนสมัยใหม่ ไม่ว่าจะเป็นตัวเพลงที่ฟังเพื่อความบันเทิง หรือการนำเอาเพลงไปใช้ประกอบสิ่งอื่นๆ ปัจจุบันเพลงมีการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านเทคโนโลยีและรูปแบบการใช้ มีการฟังเพลงในลักษณะเป็นส่วนตัวมากขึ้น เนื่องจากการผลิตวิทยุขนาดเล็ก ราคาถูก ไปจนถึง walkman ที่พกพาติดตัวได้สะดวก ทำให้พฤติกรรมหรือแบบแผนการเปิดรับสื่อประเภทนี้เปลี่ยนไป ในยุคปัจจุบันกลุ่มผู้ฟังเพลงกลุ่มใหญ่ คือ กลุ่มคนหนุ่มสาวและวัยรุ่น ในขณะที่คนรุ่นอื่นๆเริ่มถอยห่างออกไป ด้านการผลิตปัจจุบันเป็นรูปแบบอุตสาหกรรมเพลงขนาดใหญ่

สำหรับบทบาทของเพลงที่เกี่ยวข้องกับสังคม ฐานะของเพลงมิได้ถูกจำกัดเป็นเพียงสื่อที่ให้ความบันเทิงเท่านั้น เพลงเป็นส่วนสำคัญอย่างหนึ่งในพิธีกรรมทางศาสนา ในการทำสงคราม การชุมนุมทางการเมือง เกี่ยวข้องกับการแสวงหาอุดมคติทางการเมือง เช่น เพลงเพื่อชีวิต เป็นต้น เพลงเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตการทำมาหากิน เกี่ยวข้องกับการกีฬา ฯลฯ (กาญจนา แก้วเทพ)

คุณลักษณะของสื่ออิเล็กทรอนิกส์แบบใหม่ (New Electronic Media) (กาญจนา แก้วเทพ)

มีการขนานนามสื่ออิเล็กทรอนิกส์สมัยใหม่ว่า "Telematic media" เนื่องจากที่มาของสื่อตัวล่าสุดนี้เกิดจากการผสมผสาน "ระบบโทรคมนาคม" เข้ากับ "ระบบสารสนเทศ" จุดเริ่มต้นของสื่อใหม่นี้คือ การรวมเอาหน่วยแสดงผลที่เป็นภาพ เช่น จอโทรทัศน์ เข้ากับระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์

ส่วนผสมทางเทคโนโลยี ประกอบด้วยหลายส่วนผสม เช่น

- ระบบแพร่กระจาย (transmission) โดยผ่านสายเคเบิลหรือดาวเทียม
- ย่อขนาดให้เล็กลงมาก เช่น ขนาดของแผ่นดิสก์ที่ใช้เก็บข้อมูล
- การเก็บและการเรียกสารสนเทศมาใช้
- การแสดงผล (ใช้การผสมผสานทั้งเนื้อหาและกราฟฟิก)
- การควบคุม โดยคอมพิวเตอร์

ลักษณะสำคัญของสื่ออิเล็กทรอนิกส์แบบใหม่อันเป็นลักษณะที่ตรงกันข้ามกับสื่อเก่าๆ คือ

- กระจายอำนาจ (decentralization) การผลิตและการให้บริการไม่ถูกผูกขาด และควบคุมจากฝ่ายผู้ส่งสาร
- มีสมรรถนะสูง (high capacity) เช่น เคเบิล และดาวเทียมสามารถลดค่าใช้จ่ายในการสร้างโครงสร้างพื้นฐานสำหรับการติดต่อสื่อสารได้มาก พร้อมทั้งย่อระยะทางและเวลา
- ลักษณะ interactivity ผู้รับสารสามารถจะป้อนกลับปฏิกิริยาไปยังผู้ส่ง สามารถเลือกติดต่อกับผู้รับสารด้วยกันได้โดยตรง
- รูปแบบของการใช้ เนื้อหาและประเภทรายการทำได้อย่างหลากหลายมาก

มีลักษณะความเป็นลูกผสม (Hybrid medium) สื่อใหม่ๆที่เกิดขึ้นนี้อาจถือได้ว่าเป็นลูกผสมจากสื่อที่มีอยู่เดิม เช่น Home video นี้ก็คือ ลูกผสมระหว่างโทรทัศน์กับภาพยนตร์ที่ทำให้รูปแบบการใช้งานมีลักษณะยืดหยุ่นมากขึ้น

ลักษณะความเป็นลูกผสมดังกล่าวส่งผลต่อเนื่องมาถึงการท้าทายการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบการผลิต การกระจาย และรูปแบบพื้นฐานของการนำเสนอข้อมูลข่าวสาร ตัวอย่างเช่น เรื่องการผลิต ก็ไม่จำเป็นต้องเป็นผลงานขององค์กรหรือบริษัทใหญ่ๆเท่านั้น หรืองานของนักข่าวและนักเขียนที่นับวันยิ่งจำเป็นต้องพึ่งพาการใช้คอมพิวเตอร์มากขึ้น เป็นต้น

คุณลักษณะของสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่สำคัญๆ มีดังนี้

1. ใช้เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์เป็นฐาน
2. มีลักษณะเชื่อมต่อกันหมด
3. ถูกควบคุมน้อยมาก
4. มีหน้าที่ทั้งส่วนรวมและส่วนตัว
5. มีศักยภาพที่จะสื่อสารได้สองทาง
6. มีลักษณะลูกผสมและยืดหยุ่น

จากคุณลักษณะที่เป็นลูกผสมและยืดหยุ่นได้ของสื่ออิเล็กทรอนิกส์แบบใหม่นี้ อีกทั้งเป็นสื่อที่ใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย เหล่านี้ช่วยให้สื่ออิเล็กทรอนิกส์แบบใหม่มีคุณสมบัติที่หลากหลายในการใช้งาน สามารถปรับปรุงดัดแปลงติดตั้งอุปกรณ์เพื่อให้เหมาะกับการใช้งานในลักษณะต่างๆได้ จนอาจกล่าวได้ว่าสื่ออิเล็กทรอนิกส์แบบใหม่เป็นสื่อที่มีพัฒนาการอยู่ตลอดเวลาไม่หยุดนิ่ง

กล่าวโดยสรุป เมื่อคำนึงถึงกลุ่มผู้รับสารที่เป็นคนตาบอดแล้ว สื่อที่พวกเขาจะสามารถเข้าถึงได้ดีที่สุดคือสื่อที่รับได้โดยการฟัง อันได้แก่ สื่อวิทยุกระจายเสียง และสื่อเทป ส่วนสื่อที่

สามารถรับได้รองลงมาคือสื่อที่รับได้โดยการเห็นและฟัง ได้แก่ สื่อโทรทัศน์ สื่อภาพยนตร์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์แบบใหม่ซึ่งสามารถดัดแปลงติดตั้งอุปกรณ์เสริมช่วยในการใช้งานสำหรับคนตาบอดได้

จากคุณลักษณะและข้อจำกัดของสื่อแต่ละประเภทดังที่กล่าวมา จะเห็นว่าในการวางแผนการใช้สื่อกับผู้รับสารใดๆ เป็นหน้าที่ของผู้ทำการสื่อสารที่จะต้องพิจารณาถึงคุณลักษณะของสื่อแต่ละชนิดเป็นสำคัญ อีกทั้งเนื้อหาที่จะทำการสื่อสาร และงบประมาณของการใช้สื่อ เพื่อเป็นแนวทางในการตัดสินใจว่า จะเลือกใช้สื่อใดจึงจะทรงประสิทธิภาพที่สุด เหมาะสมกับสถานการณ์ เข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย และเกิดประโยชน์สนองความต้องการของผู้รับได้

สื่อเฉพาะกิจ (Specialized Media)

นอกจากสื่อมวลชนที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ยังมีสื่ออีกชนิดหนึ่งที่ผู้ส่งสารใช้ในการถ่ายทอดข่าวสารข้อมูลไปยังมวลชน บุคคล หรือกลุ่มบุคคล สื่อดังกล่าวนี้ถูกสร้างขึ้นเพื่อให้ติดต่อกับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ เรียกว่า สื่อเฉพาะกิจ (Specialized Media) เป็นแขนงหนึ่งของสื่อมวลชนแต่มีลักษณะพิเศษออกไป

สมควร กวียะ (2530 อ้างใน อรวรรณ ปิลันท์โอวาท, 2537 : 196) ได้ให้คำจำกัดความของสื่อเฉพาะกิจไว้ คือ สื่อที่สร้างขึ้น หรือซื้อ หรือเช่า โดยองค์กรใดองค์กรหนึ่ง เพื่อใช้ในการสื่อสารหรือการประชาสัมพันธ์ขององค์กรนั้นโดยเฉพาะ เช่น นิตยสารหรือวารสารขององค์กร ภาพยนตร์หรือวิดีโอเทปที่สร้างเองทำเอง เสียงตามสาย ระบบโทรทัศน์วงจรปิด เป็นต้น สื่อเฉพาะกิจจัดว่าเป็นแขนงหนึ่งของสื่อมวลชน แต่ได้พัฒนาเนื้อหาเพื่อใช้ประโยชน์เป็นเรื่องราวไป ฉะนั้นสื่อเฉพาะกิจโดยทั่วไปจึงมีกลุ่มประชาชนที่เป็นเป้าหมายที่แน่นอน มีการส่งเนื้อหาต่าง ๆ อันจะเป็นประโยชน์เฉพาะแก่กลุ่มประชาชนกลุ่มนั้นๆ การผลิตไม่ยุ่งยาก การนำเสนอเนื้อหาเป็นไปอย่างง่าย ๆ

อาดัมส์ (Adams, 1971 อ้างใน วิไลลักษณ์ จิตพิลธารัง 2540 : 26) ได้กล่าวถึงความสำคัญของสื่อเฉพาะกิจไว้ดังนี้ สื่อเฉพาะกิจจัดว่ามีความสำคัญต่อการเผยแพร่ข่าวสารและข่าวสารข้อมูล เพราะสื่อเฉพาะกิจเป็นสื่อที่จัดทำขึ้น เพื่อสนับสนุนกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะ การใช้สื่อเฉพาะกิจจะเป็นการให้ความรู้และข่าวสารที่เป็นเรื่องราวเฉพาะอย่าง โดยมีกลุ่มเป้าหมาย (Target Audience) ที่กำหนดไว้แน่นอน ตัวอย่างสื่อเฉพาะกิจ ได้แก่ การจัดพิมพ์เอกสาร จุลสาร แผ่นพับ หรือแผ่นปลิวออกเผยแพร่ ซึ่งอาจจะจัดส่งไปยังกลุ่มเป้าหมายโดยทางไปรษณีย์ (Direct Mail) นอกจากนี้การปิดโปสเตอร์ตามชุมชนต่างๆ การจัดนิทรรศการ การสาธิต (Demonstration) ก็เป็นการใช้สื่อเฉพาะกิจที่มีประสิทธิภาพในการรณรงค์เผยแพร่ประดิษฐ์กรรมแปลกๆ และทันสมัยในสังคมนั้นๆ

ปรมะ สตะเวทิน (2533 : 99-100) ได้ให้คำจำกัดความและความสำคัญของสื่อเฉพาะกิจไว้ดังนี้ คือ สื่อที่ถูกผลิตขึ้นมาโดยมีเนื้อหาเฉพาะและจุดมุ่งหมายหลักอยู่ที่ผู้รับสารเฉพาะกลุ่ม ตัวอย่างของสื่อเฉพาะกิจได้แก่ หนังสือ คู่มือ จุลสาร แผ่นพับ โปสเตอร์ ภาพ สไลด์ นิทรรศการ เทปดัดลับ ภาพทัศน์ เป็นต้น คุณลักษณะที่ดีของการใช้สื่อเฉพาะกิจเพื่อการพัฒนา ก็คือ ผู้ใช้สามารถนำข่าวสารของการพัฒนาเฉพาะเรื่องใดเรื่องหนึ่งของโครงการพัฒนา โครงการใดโครงการหนึ่งซึ่งต้องการที่จะทำการรณรงค์เฉพาะเรื่องนั้นกับประชาชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ซึ่งเป็นเป้าหมายของโครงการพัฒนาได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพของประชาชนเป้าหมาย การใช้

สื่อเฉพาะกิจในการพัฒนาย่อมสามารถทำให้ประชาชนกลุ่มเป้าหมายของโครงการพัฒนาได้รับทราบข่าวสาร ความรู้โดยตรงและถูกต้อง ช่วยให้เกิดการตัดสินใจและลงมือปฏิบัติได้ถูกวิธี

สื่อเฉพาะกิจสำหรับคนตาบอด

เนื่องจากคนตาบอดไม่สามารถอ่านหนังสือปกติได้ ดังนั้น ปัญหาของคนตาบอดในการอ่าน คือ ขาดวัสดุที่ใช้อ่าน คนปกติใช้ตาอ่านหนังสือ แต่คนตาบอดต้องอ่านด้วยมือและหูแทน นั่นคือ อาศัยการอ่านโดยใช้มือคลำไปตามตัวอักษรเบรลล์ และใช้หูฟังเสียงจากวัสดุที่เก็บเสียงได้

อักษรเบรลล์ คือชื่อเรียกลักษณะของตัวอักษรสำหรับคนตาบอดที่อ่านโดยใช้ปลายนิ้วสัมผัส สื่อสารด้วยจุด 6 จุด ที่นำมาจัดสลับกันไปมาเป็นรหัสแทนอักษรและสัญลักษณ์ที่ใช้กันทั่วไปทั้งในภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยพยัญชนะ สระ วรรณยุกต์ จะอยู่ในแถวเดียวกัน คนตาบอดที่ได้เรียนอักษรเบรลล์ตั้งแต่เด็กจะสามารถอ่านได้อย่างรวดเร็วเกือบเท่าคนตาดีอ่านหนังสือปกติ แต่หากตาบอดภายหลังเมื่อโตแล้ว จะอ่านได้ช้ากว่า

ส่วนวัสดุที่เก็บเสียงได้ อาทิ ม้วนเทป เทปคาสเซ็ท แผ่นเสียง หรือซีดี (คอมแพคท์ดิสก์) โดยผู้อ่านจะทำหน้าที่เสมือนเป็นโรงพิมพ์ ประทับเสียงลงในแถบแม่เหล็ก

หน่วยงานที่ผลิตและให้บริการสื่อเฉพาะกิจสำหรับคนตาบอดมี 2 แห่งคือ ห้องสมุดคอลฟิลด์เพื่อคนตาบอด และห้องสมุดแถบเสียง

ห้องสมุดคอลฟิลด์เพื่อคนตาบอด

ห้องสมุดคอลฟิลด์เพื่อคนตาบอด เป็นหน่วยงานหนึ่งของมูลนิธิช่วยคนตาบอดแห่งประเทศไทยในพระบรมราชินูปถัมภ์ ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2520

การหาหนังสือเข้าห้องสมุด ทางห้องสมุดต้องทำการผลิตเอง หนังสือที่ผลิตให้คนตาบอดอ่านมี 2 ชนิดคือ หนังสือเทป (เทปดัลบ) และหนังสือเบรลล์

1. หนังสือเทป (Talking Book) คือ หนังสือที่มีคนตาดีอ่านแล้วบันทึกเสียงลงเทปคาสเซ็ทไว้ ผู้อ่านส่วนมากเป็นประชาชนทั่วไป ที่อาสาอุทิศเสียงเพื่อคนตาบอด โดยอาสาสมัครสามารถจะอ่านหนังสือลงเทปที่บ้านหรือมาอ่านที่ห้องบันทึกเสียงของทางห้องสมุดก็ได้ แต่โดยส่วนใหญ่อาสาสมัครจะอ่านลงเทปที่บ้านและส่งมาให้ห้องสมุด ดังนั้นคุณภาพเสียงจึงไม่สมบูรณ์นัก

เนื้อหาที่ผลิต บางส่วนทางห้องสมุดจะเลือกเรื่องที่จะผลิตให้อาสาสมัครอ่าน แต่โดยส่วนใหญ่อาสาสมัครจะเลือกเรื่องเองโดยโทรมาสอบถามทางห้องสมุดว่าเรื่องที่จะอ่านนั้นมีคนอ่านแล้วหรือยัง หากยังไม่มีคนเคยอ่าน ทางเจ้าหน้าที่จะให้อาสาสมัครอ่านเรื่องที่ต้องการนั้นๆ ได้ หนังสือเทปที่ผลิตครอบคลุมเนื้อหาเกือบทุกประเภท ตั้งแต่ตำราเรียนวิชาต่างๆ ในทุกระดับชั้น สารคดีประเภทต่างๆ อาทิ การเมือง สังคม กฎหมาย วัฒนธรรม ประวัติบุคคล ท่องเที่ยว สุขภาพ ประวัติศาสตร์ ชีวิตสัตว์ พยากรณ์ ชลธรรม และเกร็ดความรู้ต่างๆ เป็นต้น และบันเทิงคดี อาทิ วรรณกรรม นวนิยาย เรื่องสั้น เรื่องแปล นิทาน ละครวิทยุ และวรรณกรรมเยาวชน เป็นต้น ซึ่งส่วนใหญ่มาจากนวนิยายที่ได้รับความนิยม

คุณสมบัติที่ดีของหนังสือเทปคือ สามารถผลิตและทำการถ่ายสำเนาเก็บไว้ได้ง่ายและรวดเร็ว และผู้ใช้บริการไม่จำเป็นต้องเป็นผู้อ่านออกเขียนได้ แม้ผู้ไม่มีการศึกษาก็สามารถเปิดรับและใช้ประโยชน์จากสื่อประเภทนี้ได้

2. หนังสือเบรลล์ ห้องสมุดคอลฟิลด์ก้าวเข้ามารับบทบาทเป็น “โรงพิมพ์ครุสภา” ผลิตหนังสือเรียนเพื่อสนองความต้องการของนักเรียนตาบอด ให้มีหนังสือเรียนของพวกเขาเอง ห้องสมุดผลิตตำราเรียนแจกฟรีให้นักเรียนตาบอดทั่วประเทศ ทั้งนักเรียนจาก “โรงเรียนลอนดอนตาบอด” ที่เรียกว่า “โรงเรียนการศึกษาพิเศษ” หรือนักเรียนจากโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการจัดให้เรียนร่วมในชั้นพิเศษตามจังหวัดต่างๆ ทุกวันนี้ห้องสมุดสามารถผลิตตำราเรียนสำหรับนักเรียนตั้งแต่ชั้นอนุบาล ประถมศึกษา มัธยมศึกษา ทั้งที่มีรูปและไม่มีรูปประกอบ ไปจนถึงบางสาขาวิชาในระดับอุดมศึกษาของมหาวิทยาลัยเปิดสุโขทัย ธรรมมาธิราช และมหาวิทยาลัยรามคำแหง อาทิ สาขาวิชานิติศาสตร์ เป็นต้น หนังสือเรียนของคนตาบอดใช้หลักสูตรเดียวกันกับหนังสือเรียนของคนตาดีทุกอย่าง เพียงแต่มีความต่างอยู่ที่ราคาและความหนาของหนังสือ และการขาดโอกาสในการเห็นรูปภาพ หนังสือเรียนของคนตาบอดจะมีความหนา และความหนาเอนเป็นตัวแปรของราคาหนังสือ ยิ่งหนามากราคาก็ยิ่งแพง เพราะต้องใช้กระดาษมาก

นอกจากหนังสือวิชาการซึ่งเป็นงานพิมพ์หลักของห้องสมุดแล้ว ห้องสมุดยังจัดพิมพ์หนังสืออ่านทั่วไป อาทิ วรรณกรรม เรื่องแปล การ์ตูน นิทาน นวนิยาย เรื่องสั้น สารคดี จิตวิทยา พงศาวดาร วรรณกรรมเด็ก และพจนานุกรม เป็นต้น ตัวอย่างหนังสือเหล่านี้ ได้แก่ วรรณกรรมซีไรท์ทุกเรื่อง สามชาย นางนวล อยู่กับก๋ง สิ้นชาติ เขาชื่อกานต์ ละครแห่งชีวิต บ้านทรายทอง ปรีศนา รวมเรื่องเอกของเรียมเอง ข้าวนอกนา ค่าของคน สงครามชีวิต รุทส์ คดีเอกของบัวโรห์ นายแพทย์ชีวาโก โลกียชน เจ้าชายน้อย โจนาธาน ลิฟวิงสตัน สงครามและสันติภาพ โคม่า 79 ปาร์ค อเวนิว โอชิน สามก๊ก ดันสั้มแสนรัก หนังสือชุดบ้านเล็กทั้งชุด เมากลิ่ลูก

หมาป่า ซูเปอร์แมน โดเรมอน พจนานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิต และพจนานุกรมอังกฤษ-ไทย เป็นต้น

นอกจากหนังสือเบรลล์ และหนังสือเทปแล้ว ทางห้องสมุดยังจัดพิมพ์นิตยสารรายสามเดือนแจกจ่ายในหมู่คนตาบอด ชื่อ นิตยสารมิตรสนิท

นิตยสารมิตรสนิท เป็นนิตยสารเบรลล์สำหรับคนตาบอดเล่มแรกและเล่มเดียว ที่ยังคงพิมพ์ต่อเนื่องมาจนกระทั่งถึงทุกวันนี้ ตั้งแต่พ.ศ. 2522 เป็นต้นมา นับเป็นปีที่ 19 ฉบับล่าสุดฉบับที่ 77 (ต.ค.- ธ.ค. 2541) แต่เดิมทางสมาคมคนตาบอดแห่งประเทศไทยเป็นผู้จัดทำ แต่ต้องเลิกไปเพราะไม่มีอาสาสมัครช่วยทำ ห้องสมุดคอลฟิลด์จึงรับช่วงต่อ แต่ทั้งนี้ ทางสมาคมคนตาบอดยังคงดูแลในเรื่องของเนื้อหา แล้วส่งให้ห้องสมุดคอลฟิลด์จัดพิมพ์ มียอดพิมพ์ 300 เล่มต่อเดือน และจัดส่งให้สมาชิกทั่วประเทศ สมาชิกผู้อ่านนิตยสารมิตรสนิทนี้จะเป็นกลุ่มเดียวกับสมาชิกห้องสมุดคอลฟิลด์ โดยผู้สนใจเพียงแจ้งไปที่ห้องสมุด ซึ่งจะบันทึกชื่อเก็บไว้และจัดส่งนิตยสารให้ฟรีตลอดไป

นิตยสารมิตรสนิท มีขนาดใหญ่กว่านิตยสารปกติน้อย หนาประมาณ 48-54 หน้า เบรลล์ (1หน้าปกติ เท่ากับ 3 หน้าเบรลล์โดยประมาณ) มีคอลัมน์ต่างๆเหมือนนิตยสารปกตินั้นๆ แต่จำนวนคอลัมน์น้อยกว่า คือ มีเพียง 4-5 คอลัมน์ อาทิ บทบรรณาธิการ สารคดีเรื่อง ข่าว สังคม นานาสาระ โดยนำเนื้อหาจากรายการวิทยุ หนังสือ แผ่นพับต่างๆ และจากองค์กรต่างๆส่งบทความเข้ามา เช่น ของฝากจากสมาคมสตรีตาบอด และจากสมาชิกผู้อ่านนานๆครั้ง โดยบรรณาธิการจะทำหน้าที่รวบรวมเนื้อหาต้นฉบับทั้งหมด

เนื้อหาภายในนิตยสารเป็นเรื่องเกี่ยวกับบันเทิงคดี ความรู้ และนานาสาระ ที่เกี่ยวกับคนตาบอด และเป็นเรื่องทั่วไปที่คณะผู้จัดทำต้องการเผยแพร่ความรู้ ข่าวสารทั่วไป ซึ่งเป็นข้อมูลที่ไม่ขึ้นกับการเวลา เพราะออก 3 เดือนครั้ง จะเน้นให้ความรู้ความเข้าใจมากกว่า

เนื้อหาที่เกี่ยวกับคนตาบอด อาทิ ข่าวสังคมความเคลื่อนไหวในแวดวงคนตาบอดที่มีแหล่งข่าวหลายแหล่งส่งข้อมูลเข้ามา ประวัติบุคคลสำคัญในวงการคนตาบอด การศึกษานันทนาการ กีฬา การประชุมสัมมนาที่สำคัญ เทคโนโลยีสารสนเทศกับคนตาบอด ความเจริญก้าวหน้าของวิทยาการใหม่ๆสำหรับคนตาบอด บทความที่คนตาบอดทั้งหลายเขียนขึ้นเอง และประสบการณ์ส่วนตัว เป็นต้น

ส่วนเนื้อหาที่เป็นเรื่องทั่วไป อาทิ ชลระมะ โหราศาสตร์เบื้องต้น การดูแลรักษาบ้าน สุขภาพ เรื่องแปลกๆ ความรู้ทั่วไป เกร็ดความรู้ และข่าวสารในสังคม เป็นต้น

อาจกล่าวได้ว่าเนื้อหาของหนังสือไม่มีอะไรมากนัก แต่อย่างไรก็ตาม นิตยสารมิตรสนธิ ก็คือหนังสือของคนในโลกมืดที่เป็นตัวเชื่อมโยงพวกเขาให้รู้สึกใกล้ชิดกันยิ่งขึ้น เป็นนิตยสารที่ผลิตโดยคนตาบอด ควบคุมเนื้อหาโดยคนตาบอด และเพื่อคนตาบอด เปรียบเสมือนสื่อกลางใน “สังคมเล็กๆ” ของพวกเขา

ระบบการพิมพ์งานอักษรเบรลล์ ของห้องสมุดคอลฟิลด์

ปัจจุบันระบบการพิมพ์งานอักษรเบรลล์ของห้องสมุดคอลฟิลด์มีอยู่ 2 ระบบ คือ ระบบโรงพิมพ์ และระบบคอมพิวเตอร์

1. ระบบโรงพิมพ์ ประหยัดกว่าการผลิตในระบบคอมพิวเตอร์ เพราะค่ากระดาษถูกกว่า แต่ผลิตได้ช้ากว่า ขั้นตอนการผลิต ขั้นแรกพิมพ์ด้วยมือ โดยใช้เครื่องปั๊มซึ่งมีปุ่มสำหรับกดจุดเป็นอักษรเบรลล์ลงไปบนแผ่นสังกะสีหรือเพลท จุดก็จะนูนขึ้นมาบนแผ่นสังกะสีซึ่งจะใช้เป็นแม่แบบหรือต้นฉบับ ต้องมีการพิสูจน์อักษรก่อน จากนั้นจึงนำไปเข้าเครื่องพิมพ์หรือแท่นพิมพ์ แล้วสอดกระดาษหนาลงไปบนเพลท เมื่อเครื่องปิดทับเข้าหากัน ตัวนูนๆบนเพลทจะกดแผ่นกระดาษให้บุ๋มลงไปตามรอยนั้น การพิมพ์วิธีนี้ ใช้พิมพ์นิตยสารมิตรสนธิ และรายชื่อหนังสือใหม่ของห้องสมุด รวมทั้งรับผลิตงานนอกที่มีปริมาณไม่มากนัก อาทิ วาระการประชุม กระดาษคำตอบข้อสอบ เป็นต้น

2. ระบบคอมพิวเตอร์ เป็นการนำเทคโนโลยีมาปรับใช้กับระบบการผลิตหนังสือเบรลล์ของห้องสมุด นั่นคือ พิมพ์ด้วยอักษรปกติโดยใช้โปรแกรม CU ธรรมดา แล้วจึงแปลงเป็นอักษรเบรลล์โดยใช้โปรแกรม CTB หรือโปรแกรม TBT ในกรณีของคนตาบอดจะสามารถตรวจรูปร่างได้โดยใช้เครื่อง Braille Display ต่อกับคอมพิวเตอร์ เมื่อคนตาบอดเลื่อนเคอร์เซอร์ไปที่ละบรรทัด โปรแกรมก็จะอ่านหรือแสดงข้อความในบรรทัดนั้นออกมาเป็นจุดนูนบน Braille Display ให้คนตาบอดใช้นิ้วคลำตรวจสอบความถูกต้องได้ ก่อนสั่ง PRINT โดยใช้เครื่อง BAX 10 เป็นเครื่อง PRINT อักษรเบรลล์ ความเร็วสูง 800 หน้า/ชั่วโมง ระบบคอมพิวเตอร์นี้ใช้สำหรับพิมพ์แบบเรียนจำนวนมากๆ และหนังสือเบรลล์ทั่วไป นอกจากนั้นเมื่อไม่นานมานี้ทางมูลนิธิช่วยคนตาบอดแห่งประเทศไทย ยังรับผลิตตำราเรียนอักษรเบรลล์ ให้กับกรมการศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) เพื่อให้บริการการศึกษานอกโรงเรียนแก่นักเรียนที่เป็นคนตาบอด โดยห้องสมุดคอลฟิลด์เป็นผู้ผลิตให้

การพิมพ์โดยอาศัยอักษรเบรลล์นั้นว่าเปลืองพื้นที่มาก ถ้าเทียบกับอักษรของคนตาดี เพราะในหน้ากระดาษหนึ่งหน้านั้น สามารถบรรจุตัวอักษรได้ 24 แถว แถวละไม่เกิน 40 ตัวอักษร อีกทั้งกระดาษที่ใช้ต้องมีความหนา ทำให้การแปลงตัวหนังสือของคนตาดี 1 เล่ม ต้องใช้พื้นที่บนหนังสือเบรลล์หลายเล่ม

การให้บริการ

การสมัครเป็นสมาชิกห้องสมุดและการใช้บริการต่างๆ ทำได้ 3 วิธี คือ มาด้วยตนเอง โทรศัพท์มา หรือเขียนจดหมายเข้ามา การสมัครเป็นสมาชิกและการใช้บริการทุกชนิดของห้องสมุดไม่เสียค่าใช้จ่ายใดๆทั้งสิ้น ทางห้องสมุดจะจัดส่งหนังสือที่ต้องการไปให้ทางไปรษณีย์ ทั้งหนังสือเบรลล์และหนังสือเทป จัดเป็น “เครื่องอ่านสำหรับคนเสียจักษุ (Literature for the Blind) การส่งทางไปรษณีย์ได้รับยกเว้นไม่เสียค่าไปรษณียากรตามข้อกำหนดของไปรษณีย์นี้เทศ พ.ศ. 2520 และเวลาสมาชิกส่งหนังสือคืน ก็ใช้แบบฟอร์มจำหน่ายที่ทางห้องสมุดแนบไปให้ส่งกลับคืนมา ไม่ต้องเสียค่าไปรษณีย์เช่นกัน บริการต่างๆของห้องสมุดมีดังนี้

1. หนังสือนวนิยายและสารคดีทั่วไป สมาชิกสามารถมาอ่านได้ที่ห้องสมุด ในวัน-เวลาราชการ หรือให้ทางห้องสมุดจัดส่งหนังสือไปให้ สำหรับรายชื่อหนังสือเทปและหนังสือเบรลล์ที่มีให้บริการนั้น ห้องสมุดจะส่งรายชื่อหนังสือออกใหม่เป็นเบรลล์ไปให้สมาชิกทุก 3 เดือน (เฉพาะสมาชิกที่รับนิตยสารมิตรสนิท) ส่วนสมาชิกที่ไม่รู้หนังสือจะมีรายชื่อหนังสือที่อัดลงเทปไว้ จัดทำทุกๆ 5 ปี (ประมาณ 6-7 ม้วน) ส่งให้กับสมาชิกที่ต้องการขอยืมเข้ามา ในรายชื่อดังกล่าวจะแนะนำว่าเป็นเรื่องแนวใด พร้อมเรื่องย่อสั้นๆ กำหนดระยะเวลาขยืมประมาณ 1 เดือน แต่หากยืมนานกว่าที่กำหนดทางห้องสมุดก็ได้เรียกเก็บค่าปรับใดๆ หนังสือนวนิยายและหนังสือสารคดีทุกเรื่องจะมีเพียงสำเนาเดียวเพื่อใช้บริการ ดังนั้นหากสมาชิกต้องการยืมต่อกันจะต้องจองไว้ เมื่อสมาชิกที่ยืมไปส่งกลับคืนมาจึงจะส่งต่อไปให้กับสมาชิกที่จองไว้ได้

2. หนังสือเรียน ห้องสมุดจะจัดส่งรายชื่อหนังสือที่พิมพ์เสร็จแล้วไปตามศูนย์หรือโรงเรียนสอนคนตาบอดต่างๆ เพื่อให้ทางโรงเรียนแจ้งขอหนังสือมาตามรายชื่อดังกล่าว ทางห้องสมุดจะจัดส่งให้ตามจำนวนนักเรียนโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใดๆ สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาที่เรียนร่วมในโรงเรียนปกติ สามารถส่งคำขอให้ทางห้องสมุดพิมพ์ตำราเรียนที่ต้องการให้ได้ หรือขอตามรายการหนังสือเรียนระดับมัธยมที่ทางห้องสมุดจัดพิมพ์ไว้แล้ว ส่วนตำราในระดับอุดมศึกษาโดยมากจะเป็นหนังสือเทป ซึ่งทางห้องสมุดได้รับบริจาคจากนิสิตนักศึกษาตาบอดที่ทำไว้ใช้ขณะเรียน เมื่อเรียนจบจึงนำมามอบให้ ห้องสมุดจะทำการถ่ายสำเนาให้สำหรับผู้มีความต้องการขอเข้ามา

อ.ณรงค์ ปฏิบัติสกริจ ผู้อำนวยการห้องสมุดคอลฟิลด์เพื่อคนตาบอด พุดถึงวิธีการคัดสรรเรื่องราวที่จะถ่ายทอดลงเทป (คอลัมน์สารคดีบันเทิง นิตยสารลลนา ฉบับที่ 484 ปักษ์แรก มีนาคม 2536) ว่ามีตั้งแต่สารคดี การเมือง ศาสนา ปรัชญา วิทยาศาสตร์ นวนิยาย โดยมีวิธีการคัดเลือกคือ

1. หนังสือที่ติดอันดับ best seller คือหนังสือที่มีคนพูดถึงมากๆ ส่วนใหญ่จะเป็นนิยายเพื่อต้องการเอาใจตลาดล่างเป็นสำคัญ
2. หนังสือของนักเขียนชื่อดัง เลือกตามชื่อผู้แต่ง อาทิ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ทมยันตี ดอกไม้สด ส.ศิวลักษณ์ หรือสมักร สุนทรเวช เป็นต้น จึงไม่จำกัดเพียงนวนิยายเท่านั้น
3. หนังสือที่ได้รับรางวัลซีไรต์หรือรางวัลทุกระดับ
4. หนังสือแปล เลือกที่ไม่มีเรื่องเชกซ์มากนัก

ห้องสมุดแถบเสียง

ห้องสมุดแถบเสียง เป็นหน่วยงานหนึ่งของสมาคมคนตาบอดแห่งประเทศไทย เปิดให้บริการตั้งแต่พ.ศ. 2529 การหาหนังสือเข้าห้องสมุดทางห้องสมุดต้องทำการผลิตเองเช่นกัน หนังสือที่ห้องสมุดแถบเสียงผลิตให้บริการคนตาบอดมีเพียง หนังสือเทป (เทปกลับ) เท่านั้น

หนังสือเทป ทางห้องสมุดใช้ระบบดิวอี้ในการจัดระบบหนังสือเทปที่ให้บริการ หนังสือเทปที่มีให้บริการแบ่งเป็น 3 หมวดใหญ่ๆ คือ สารคดี บันเทิงคดี และวรรณกรรมเยาวชน

สารคดี อาทิ สังคมศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ปรัชญา เทคโนโลยี ภาษาศาสตร์ ตำราเรียนของมหาวิทยาลัยรามคำแหงและสุโขทัยธรรมมาธิราช เป็นต้น

บันเทิงคดี อาทิ นวนิยาย วรรณคดี

วรรณกรรมเยาวชน รวมถึงสั้นอยู่ด้วย

การคัดเลือกหนังสือ

60 % ของหนังสือทั้งหมด ทางห้องสมุดคัดเลือกมาจากสมาชิกแจ้งความจำนงเข้ามาว่าต้องการอ่านหนังสือเรื่องใดบ้าง และส่วนใหญ่อาสาสมัครจะมาอ่านที่ห้องบันทึกเสียงของห้องสมุด

10 % ของหนังสือทั้งหมด เป็นหนังสือที่อาสาสมัครเลือกเอง โดยแจ้งความจำนงมาทางห้องสมุด ซึ่งจะพิจารณาว่าต้องเป็นหนังสือที่ยังไม่มีในห้องสมุดและเป็นหนังสือที่อยู่ในความสนใจของคนตาบอดด้วย ส่วนใหญ่อาสาสมัครจะอ่านที่บ้าน

10 % ของหนังสือในห้องสมุด เป็นการอัดสำเนาจากหน่วยงานอื่น คือ ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษา ส่วนใหญ่เป็นประเภทนิยาย และจากวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย รายการสวนอักษร

20 % ที่เหลือเป็นหนังสือเรียน ที่สมาชิกมาฝากให้อ่านส่วนตัว ทางห้องสมุดก็จะอัดสำเนาไว้

การให้บริการ

การให้บริการเช่นเดียวกับห้องสมุดคอลฟิลด์ คือ การสมัครเป็นสมาชิกห้องสมุดและการใช้บริการต่างๆ ทำได้ 3 วิธี คือ มาด้วยตนเอง โทรศัพท์มา หรือเขียนจดหมายเข้ามา การสมัครเป็นสมาชิกและการใช้บริการทุกชนิดของห้องสมุดไม่เสียค่าใช้จ่ายใดๆทั้งสิ้น ทางห้องสมุดจะจัดส่งหนังสือที่ต้องการไปให้ทางไปรษณีย์ได้รับยกเว้นไม่เสียค่าไปรษณียากรตามข้อกำหนดของไปรษณีย์ในเทศ พ.ศ. 2520 และเวลาสมาชิกส่งหนังสือคืน ก็ใช้แบบฟอร์มเจ้าหน้าที่ทางห้องสมุดแนบไปให้ส่งกลับคืนมา ไม่ต้องเสียค่าไปรษณีย์เช่นกัน กำหนดการยืม 1 ท่านยืมได้ 3 เรื่อง ในเวลา 1 เดือน ทั้งนี้ ทางห้องสมุดแถบเสียงจะมีรายชื่อหนังสือทำเป็นเทปและเบรลล์ส่งให้สมาชิกที่ใช้บริการประจำ หนังสือเทปทุกเรื่องจะมีเพียงสำเนาเดียวเพื่อให้บริการ ดังนั้นหากสมาชิกต้องการยืมต่อกัน จะต้องจองไว้ เมื่อสมาชิกที่ยืมไปส่งกลับคืนมาจึงจะส่งต่อให้กับสมาชิกที่จองไว้ได้

นอกจากการผลิตและให้บริการหนังสือเทปแล้ว ทางห้องสมุดแถบเสียงยังมีการผลิตนิตยสารสื่อสัมพันธ์ภาพ

นิตยสารสื่อสัมพันธ์ภาพ เป็นนิตยสารเทปรายเดือน (เดือนละ 2 ม้วน) เพื่อให้บริการแก่คนตาบอดที่สมัครเป็นสมาชิกของนิตยสารดังกล่าว และส่งให้กับศูนย์คนตาบอดที่ต่างจังหวัด รวมทั้งประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนคนตาบอดทั่วไปมาขออัตสำเนาได้ ทางห้องสมุดจะจัดส่งให้ทางไปรษณีย์ คณะผู้จัดทำประกอบไปด้วย เจ้าหน้าที่ห้องสมุด ผู้บริหารและเลขาธิการสมาคมฯ คณะกรรมการของโครงการแถบเสียง

เนื้อหาของนิตยสารมี 2 ส่วน คือ 1. เกี่ยวกับคนตาบอดโดยตรง เช่น เรื่องการศึกษา การประกอบอาชีพ คนตาบอดในต่างประเทศ เรื่องเกี่ยวกับห้องสมุด แนะนำหนังสือ ข่าวคราวสมาคม สังคมคนตาบอด เป็นต้น และ 2. สาร ความบันเทิงทั่วไป เช่น การศึกษา การเมือง บทวิเคราะห์ข่าว สารคดีที่รวบรวมจากสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ อาทิ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร

นอกจากนั้นทางสมาคมคนตาบอดแห่งประเทศไทย ยังร่วมกับหน่วยงานต่างๆ จัดรายการวิทยุเพื่อคนตาบอด กระจายเสียงทั้งในระบบเอฟเอ็มและเอเอ็ม

รายการวิทยุ ของสมาคมคนตาบอดมี 3 รายการ ดังนี้

1. รายการ "สังคมเดียวกัน" ออกอากาศทางสถานีวิทยุศึกษา กรมการศึกษานอกโรงเรียน ทุกวันอังคารและวันพฤหัสบดี เวลา 15.30-16.00 น. คลื่น FM 92 Mhz. และ AM 1161 Khz. ครอบคลุมพื้นที่ภาคกลาง โดยมีคุณกิติพงษ์ สุทธิ เลขาธิการสมาคมฯ เป็นผู้จัดรายการ

2. รายการ “สื่อสัมพันธ์ภาพ” ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย กรมประชาสัมพันธ์ ทุกวันอาทิตย์ เวลา 14.30 - 15.00 คลื่น AM 891 Khz. ครอบคลุมพื้นที่ หลายจังหวัดเกือบทั่วประเทศ โดยมีคุณธรรม จดุนาม ประชาสัมพันธ์สมาคมฯ เป็นผู้จัดรายการ

3. รายการ “อาทิตย์ละครึ่ง” ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดสุพรรณ ทุกวันอาทิตย์ เวลา 6.30 - 7.00 น. ก่อนข่าว คลื่น FM 102.25 Mhz. รับผิดชอบที่ จังหวัดสุพรรณบุรีและจังหวัดใกล้เคียง เช่น กาญจนบุรี โดยมีนายธีรพล โพธิ์หวี เป็นผู้จัดรายการ

รูปแบบรายการและเนื้อหาของรายการ

1. เนื้อหารายการส่วนหนึ่งจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการพัฒนาชีวิตของคนตาบอด เป็นข้อมูลที่คนตาบอดสามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น การให้บริการต่างๆแก่คนตาบอด อาทิ ข้าราชการแจกเอกสารอักษรเบรลล์ เทป การสมัครเข้าฝึกอบรมวิชาชีพต่างๆ เรื่องรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวกับคนพิการ สถานประกอบการที่รับสมัครคนตาบอดทำงาน เป็นต้น

2. เนื้อหารายการอีกส่วนหนึ่งจะเป็นข้อมูลที่ให้กับสาธารณชนเพื่อสร้างให้เกิดความรู้ความเข้าใจ และให้โอกาสกับคนตาบอด สร้างทัศนคติที่ถูกต้อง เช่น ตอบข้อสงสัยเกี่ยวกับคนตาบอด มีแขกรับเชิญมาสัมภาษณ์พูดคุยกันในรายการ มีบุคคลสำคัญจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับคนตาบอดมาพูดคุยให้ข้อมูล เสนอความคิดเห็นต่างๆ อาทิ นายกสมาคมคนตาบอดแห่งประเทศไทย

สรุป สื่อเฉพาะกิจสำหรับคนตาบอดในประเทศไทยมี 5 สื่อด้วยกันคือ

1. หนังสือเทป
2. หนังสือเบรลล์
3. นิตยสารมิตรสนิท (นิตยสารเบรลล์)
4. นิตยสารสื่อสัมพันธ์ภาพ (นิตยสารเทป)
5. รายการวิทยุ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สรานีย์ ดุลยเกษม, 2531 ศึกษา การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนตาบอดชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 จากเทปเสียงสารคดีที่มีและไม่มีเสียงประกอบ พบว่า นักเรียนที่เรียนด้วยการฟังเทปเสียงสารคดีที่มีเสียงประกอบและนักเรียนที่เรียนด้วยการฟังเทปเสียงสาร

คดีที่ไม่มีเสียงประกอบ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

เรื่องชัย แสงเจริญ, 2530 ศึกษา ความต้องการทางการศึกษานอกโรงเรียนของคนที่มีความบกพร่องทางการเห็นที่เป็นสมาชิกห้องสมุดคอลฟิลด์ในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า ผู้บกพร่องทางการมองเห็นให้ความสำคัญกับความต้องการด้านอาชีพสูงสุด และมีความเห็นต่อความพิการว่าเป็นเรื่องของเคราะห์กรรมของตนเอง พยายามต่อสู้กับชีวิตมาโดยตลอด ตนมีความสามารถเช่นเดียวกับคนอื่น ๆ คนพิการด้วยกันเข้าใจซึ่งกันและกันดีกว่าคนไม่พิการ ต้องการให้ผู้อื่นยอมรับตนเอง สังคมไม่ได้ให้ความช่วยเหลือในด้านต่างๆแก่คนพิการเท่าที่ควร

กลุ่มตัวอย่างมีวิธีการแสวงหาความรู้โดยผ่านทางสื่อมวลชนสูงสุด รองลงมาคือ ค้นคว้าด้วยตนเอง จากครูหรือผู้รู้อื่นๆ จากเพื่อน และจากชั้นเรียนต่างๆ ปัญหาและอุปสรรคในการแสวงหาความรู้สืบเนื่องจาก ความบกพร่องทางการเห็น สังคมไม่ยอมรับ และการเดินทางลำบาก ต้องการบริการการศึกษานอกโรงเรียนทางด้านอาชีพ โดยเลือกวิชาดนตรีเป็นอันดับหนึ่ง ชาวสารที่ผู้บกพร่องทางการมองเห็นสนใจสูงสุดคือข่าวการเมือง และต้องการเพิ่มพูนความรู้ในวิชากฎหมาย ใช้วิทยุเป็นสื่อในการรับข่าวสาร หน่วยงานที่ต้องการให้จัดบริการข่าวสาร คือ ห้องสมุดคอลฟิลด์ รองลงมาคือ สมาคมคนตาบอดแห่งประเทศไทย กิจกรรมที่สนใจในยามว่างคือ ฟังวิทยุ-โทรทัศน์ รองลงมาคือ เล่นและฟังดนตรี อ่านเขียนหนังสือ

दनันท์ สุภภัทรานนท์, 2527 วิเคราะห์ความต้องการของคนตาบอดที่มีต่อบริการของห้องสมุดคอลฟิลด์เพื่อคนตาบอดแห่งประเทศไทย พบว่า

ความต้องการที่มีต่อวัสดุที่ให้บริการ คือ ต้องการให้ห้องสมุดถ่ายทอดเรื่องที่น่าสนใจจากหนังสือพิมพ์หรือวารสารจัดทำเป็นเบรลล์หรือหนังสือเทปเพื่อให้บริการ รองลงมาคือ ให้ห้องสมุดเป็นตัวแทนจำหน่ายเครื่องมือเครื่องใช้เฉพาะสำหรับคนตาบอด ให้จัดทำวารสารเทป และให้จัดทำรายการวิทยุสำหรับคนตาบอดโดยเฉพาะ ตามลำดับ

ความต้องการที่มีต่อบริการด้านหนังสือ คือ ให้มีหนังสือเพิ่มมากขึ้น รองลงมาคือ ให้มีบริการถ่ายสำเนาหนังสือเทป ต้องการให้หนังสือเทปบันทึกด้วยเสียงผู้หญิงและผู้ชายให้ตรงตามท้องเรื่อง ให้บันทึกเสียงดนตรีประกอบการอ่านหนังสือลงเทป ตามลำดับ

ความต้องการที่มีต่อบริการด้านวารสาร คือ ให้ออกวารสารมิตรสนิทเป็นรายเดือน รองลงมาคือ ต้องการให้จัดทำวารสารสำหรับสตรี ให้ย่อเรื่องจากวารสารต่างๆออกเป็นวารสารอีกฉบับหนึ่ง และให้จัดทำวารสารสำหรับเด็ก ตามลำดับ

ความต้องการที่มีต่อบริการส่งเสริมการใช้ห้องสมุด คือ ให้จัดทำรายชื่อหนังสือของห้องสมุดพร้อมทั้งสรุปเรื่อง ร่องลงมาคือ ให้มีบริการตอบคำถามและช่วยการค้นคว้า ให้ออกจดหมายข่าวห้องสมุดแจ้งข่าวหรือรายการที่น่าสนใจของห้องสมุด และให้มีการแนะนำและวิจารณ์หนังสือ ตามลำดับ

ความต้องการที่มีต่อเนื้อหาของวัสดุที่ให้บริการ คือ เรื่องเกี่ยวกับความก้าวหน้าและวิทยาการใหม่ๆเกี่ยวกับคนตาบอด ร่องลงมาคือ ความรู้ทั่วไป ชีวประวัติบุคคลสำคัญและบุคคลที่น่าสนใจ การปฏิบัติตนในครอบครัวและสังคม การศึกษา การดูแลสุขภาพและอนามัย ประวัติศาสตร์ ตามลำดับ